

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Pozemková reforma v Zimbabwe – příčiny a následky

Lucie Bartošová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Pozemková reforma v Zimbabwe – příčiny a následky

Lucie Bartošová

Vedoucí práce:

Phdr. Linda Piknerová, Ph.D

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014:

.....

Poděkování

Touto cestou bych chtěla vyjádřit poděkování vedoucí bakalářské práce PhDr. Lindě Piknerové Ph.D. za vstřícný přístup, věnovaný čas a odborné vedení. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Janě Hejtmánkové, prof. MUDr. Mileně Černé, DrSc., Ing. Janu Hajduchovi Ph.D. a Bc. Janu Bartošovi za cenné rady a podněty při zpracování bakalářské práce. V neposlední řadě také celé mojí rodině za podporu a trpělivost.

Obsah

Obsah	
Seznam Zkratek	
1. Úvod.....	1
2. Teoretický rámec práce	4
2.1. Koncepty fenoménu selhávání států.....	4
2.2. Oblasti oslabování státní moci podle Roberta I. Rotberga.....	6
2.2.1. Ekonomická oblast	6
2.2.2. Politická oblast	7
2.2.3. Bezpečnostní oblast	8
2.3. Failed state index (FSI)	8
2.3.1. Sociální indikátory.....	9
2.3.2. Ekonomické indikátory	9
2.3.3. Politicko-vojenské indikátory.....	9
3. Základní momenty historického vývoje od dob kolonizace do roku 1980.....	10
3.1. První cestovatelé, misionáři a obchodníci.....	10
3.2. Boj o koncese a vznik Britské jihoafrické společnosti.....	11
3.3. První osídlení nových oblastí a okupace Mašonska a Matabelska	13
3.4. Jižní Rhodesie.....	15
3.5. Samosprávná kolonie až počátek pozemkové reformy	16
4. Příčiny a průběh pozemkové reformy.....	21
4.1. Průběh.....	21
4.2. Ekonomické příčiny	21
4.3. Politické příčiny	27
5. Následky překotné pozemkové reformy	30
5.1. Ekonomické následky	30
5.2. Politické následky.....	35
6. Závěr	38

7. Použité zdroje a literatura.....	41
8. Resumé	46
9. Přílohy	47

Seznam zkratek

CFU Obchodní zemědělská unie (Commercial farmers union)

DRK Demokratická republika Kongo (Democratic Republic of the Congo)

EU Evropská unie (European union)

ESAP Economic Structural Adjustment programme

FFP The Fund for Peace

FSI Index selhávajících států (Failed state index)

HDP Hrubý domácí produkt (gross domestic product)

IMF Mezinárodní měnový fond (International monetary fund)

JAR Jihoafrická republika (South African Republic)

LMS Londýnská misionářská společnost (London Missionary Society)

MDC Hnutí za demokratickou změnu (Movement for Democratic Change)

MDG Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium development goals)

NLHA (Native Land Husbandry Act)

OSN Organizace spojených národů (United Nations)

RBZ Rezervní banka Zimbabwe (Reserve bank of Zimbabwe)

SADC Jihoafrické vývojové společenství (South African Development Community)

VB Velká Británie (Great Britain)

USA Spojené Státy Americké (United States of America)

WB Světová banka (World bank)

ZANU-PF Zimbabwská africká národní unie -Vlastenecká fronta (Zimbabwe African National Union – Patriotic Front)

ZAPU Zimbabwská africká lidová unie (Zimbabwe African People's union)

ZIMPRES Zimbabwe Programme for Economic and Social Transformation

ZUM Zimbabwe Unity Movement

1. Úvod

Cílem této bakalářské práce je popsání politicko-historického vývoje Zimbabwe a analýza příčin a následků pozemkové reformy, která v zemi proběhla v letech 2000 až 2003. V bakalářské práci se s pomocí empiricko-analytické metody pokusím objasnit odpovědi na otázky, jaké byly příčiny, jaké pohnutky vedly Mugabeho k zavedení pozemkové reformy a jak byly v důsledku ovlivněny sociální, politické a ekonomické oblasti státu. Hlavní výzkumnou otázkou tedy bude charakterizace hlavních příčin a následků zavedení překotné pozemkové reformy a ústřední tezí ověření, zda měla tato reforma vliv na zhoršení celkové situace Zimbabwe a jeho přechodu od stavu prosperujícího státu ke státu selhávajícímu.

Pro analýzu příčin a následků pozemkové reformy se nejvíce nabízí užít metodu případové studie, která se zaměřuje na konkrétní vnitřní vývoj politických systémů a umožňuje tak intenzivnější zkoumání případů (Říchová 2007: 75). Pro přesnou analýzu je důležité zohlednit základní historicko-politické momenty, které významně ovlivnily vývoj Zimbabwe. Pro pochopení příčin a následků je důležitá znalost těchto momentů, a to jak koloniálního období, tak dekolonizačních procesů, které vedly ke vzniku současného autoritářského režimu vlády.

Je důležité popsat základní náhled do problematiky země a zároveň její nejvýznačnější parametry. Oficiálně se země nazývá Republika Zimbabwe, hlavním městem je Harare, její populace čítá 12,6 milionu obyvatel a oficiálním jazykem je angličtina (CIA 2013). V rámci zasazení Zimbabwe do vhodného teoretického rámce se jako nejvhodnější jeví zasazení do konceptu rozpadajících států. Zimbabwe můžeme také klasifikovat jako byrokraticko-vojenský režim, jež patří do typologie autoritativních režimů, kterou vytvořil Juan J. Linz. V tomto režimu je moc v rukou jednotlivce nebo skupiny pocházející z vysokých úředních nebo politických postů. Vládcí neočekávají participaci občanů v politickém dění, občasně existuje politický pluralismus, ale zároveň neexistují svobodné volby (Kubát 2007: 341). Typickým jevem u těchto států je všeobecný ekonomický úpadek, defektivní fungování státních institucí a nástup autoritativní vlády, proto byl možný vznik nedemokratické vlády a následkem toho zahájení nelegální reformy (Vaďura, Šmíd 2009: 45). V současnosti se Zimbabwe řadí mezi jeden z rozpadlých afrických států, což bylo z velké části

zapříčiněno zavedením překotné pozemkové reformy. Z moderního a prosperujícího státu se postupně stal stát s rozpadlými centrálními institucemi, který není schopný distribuovat základní statky svému obyvatelstvu. Na základě klasifikace mezinárodní nevládní organizace Freedom House se Zimbabwe řadí mezi státy s autokratickým a zcela nedemokratickým systémem vlády, které se snaží vytvořit iluzi demokracie (Waisová 2007: 83, 88).

Text práce je rozdělen do několika hlavních kapitol, které byly pro lepší přehlednost rozděleny do podkapitol. Úvod práce je zaměřen na stanovení cíle práce, popsání zvolené metody, naznačení struktury textu, zhodnocení použitých zdrojů a literatury a částečně na zasazení tématu do teoretického rámce. V druhé kapitole popisuje práce základní teoretické přístupy zabývající se fenoménem selhávajících států. Třetí částí práce se týká historického vývoje od dob prvních kolonizátorů, až do roku 1990, kdy získalo Zimbabwe nezávislost. Čtvrtá kapitola je zaměřena na ekonomické a politické příčiny, které vedly Roberta Mugabeho k zavedení pozemkové reformy. Pátá kapitola se zabývá analýzou následků této reformy po roce 2003. V závěru shrnu důležité historicko-politické události, příčiny a následky reformy a zhodnotím, zda bylo dosaženo stanovených cílů, zda se naplnila stanovená teze.

Práce na toto téma nebyla zatím v České republice důsledně zpracována, zatímco v zahraniční tvorbě bylo vytvořeno mnoho prací zabývajících se touto tematikou. V českém jazyce je k dispozici většinou literatura, která je zaměřená na historický vývoj Zimbabwe nebo celkově vývoj Jižní Afriky. V práci bylo především čerpáno z knih vypůjčených v knihovnách ZČU a z internetových zdrojů, jako jsou elektronické knihy a časopisy, odborné články a z internetových stránek uvádějících základní faktografické informace. Články získané prostřednictvím elektronických internetových zdrojů jsou hlavním zdrojem informací použitých v této práci. Vždy je zde riziko zisku informací, které jsou zkreslené, nepřesné nebo přímo nesouvisející se zvoleným tématem. Bylo tedy nutné pečlivě třídit získané informace.

V teoretické části bylo čerpáno především ze základních politologických knih a děl zabývajících se teoretickým vymezením konceptu slabých a selhávajících států. Jako nejvhodnější se ukázaly práce Roberta Irwina Rotberga a práce Tomáše Šmída a Vladimíra Vaňury. V historizující části bylo hlavně čerpáno z české knihy Dějiny

Zimbabwe, Zambie a Malawi a z anglických knih, například z knihy *Becoming Zimbabwe: A History from the Pre-colonial period to 2008* od Briana Raftopulose a Aloise Mlamboa. Jako zdroje k určení příčiny a analýze následků pozemkové reformy byly především užity články z politologických žurnálů a časopisů, získané prostřednictvím elektronických portálů EBSCO nebo JSTOR.

2. Teoretický rámec práce

2.1. Koncepty fenoménu selhávání států

Akademici se začali zabývat výzkumem kolabujících států především po rozpadu postsovětského prostoru a se zvyšujícím se úpadkem zemí tzv. „třetího světa“. Problematika selhávání států získala na důležitosti v návaznosti na nově vyvstalou hrozbu terorismu. Selhávání států není ničím novým, ale po teroristických útocích z 11. září 2001 se stal jev selhávání mnohem více aktuálním a začalo se na něj nahlížet z jiné perspektivy. V důsledku selhání zajištění bezpečnosti a klidu zbraní došlo tedy k ohrožení bezpečnosti celého mezinárodního společenství, nejen bezpečnosti státu samotného (Rotberg 2002: 127).

V rámci vymezení rozsahu selhávání národních států je vhodné zmínit několik konceptů, které se zabývají selháváním států. Příčiny vzniku hroucení států lze lokalizovat v některé z úrovní vytvářejících mezinárodní systém a to v úrovni jednotlivých lídrů, na úrovni státu nebo systémové úrovni (Einsiedel 2005: 17). Podle Michaella Ignatieffa existuje soubor důvodů, které způsobují kolabování států. Mezi tyto důvody může patřit zkorumpovanost místních elit, vliv pozůstatků bývalé koloniální nadvlády a neschopnost mocnosti pokračovat v intervencích a financování. Největším problémem je, že státy jsou neustále zmítány chudobou, což je výrazně podněcováno zhoršováním ekonomických podmínek (Einsiedel 2005: 16–17). Jako jeden z hlavních důvodů selhávání se státu je nutné zmínit již výše zmiňovaný vliv koloniální nadvlády, při které pravidelně docházelo k vytváření nových koloniálních hranic, které byly nekompatibilní s rozmístěním původních etnických nebo náboženských skupin. Díky těmto změnám se tyto státy stávaly náchylné k vypuknutí konfliktu. Koloniální vlády se většinou také zasloužily o absolutní zničení tradičních sociálních struktur, aniž by byly nahrazeny novým systémem, který by byl vytvořen podle vzoru západních institucí. Podle některých autorů je pro africké země, které se naprosto liší od západních zemí, uspořádání podle jejich vzoru naprosto nevyhovující. Vycházejí především z vlny selhávání afrických států v devadesátých letech. Existují však autoři, kteří nevidí zavedený západní systém jako naprosto nevhodný (Einsiedel 2005: 17). Jiný pohled má na tento problém William Zartman (Zartman 1995: 6), který

si klade otázku, zda může doopravdy za selhávání afrických zemí nefunkčnost zavedených západních institucí, přestože je nespojuje žádná společná charakteristika.

Podle Williama Zartmana kolaps státu nastává v okamžiku, kdy není stát schopen naplňovat roli autoritativní instituce, udržující kontrolu a suverenitu nad svým územím. Tato definice se zaměřuje na tři hlavní oblasti selhání a to uznání státu jako instituce, jako garanta bezpečnosti obyvatel i teritoria a také jako suverénní autoritu (Zartman 1995: 5). Zartman také definuje selhávání hlavních státních orgánů jako „*ztrátu kontroly nad politickým a ekonomickým životem*“ (Šmíd, Vaďura 2009: 46). Selhávání státních institucí zapříčiňuje oslabování oficiálního ekonomického sektoru, ten je oslabován nelegálními ekonomickými aktivitami, které vláda nedokáže kontrolovat. Části ekonomického sektoru státu se dostávají pod vliv ekonomik sousedních států a některé dokonce využívají měnu užívanou v sousedních prosperujících státech. Kolaps institucí se také projevuje ve formě ztráty kontroly státu v oblasti politiky. Suverenita kolabujících států je narušována sousedními státy buďto nepřímou, prostřednictvím podpory opozičních hnutí nebo přímo, intervencemi do politického prostředí (Zartman 1995: 9).

V současné době patří mezi jednu z nejvlivnějších definic selhávání států typologie Roberta Irwina Rotberga, který dělí selhávající státy na zhroucené (failed), selhávající (failling), slabé (week) a silné (strong) (Šmíd, Vaďura 2009: 45). Podle Roberta Irwina Rotberga (2003: 1) je selhávání států způsobeno postupnou ztrátou legitimitnosti vlády a důvěry občanů v legitimitnost státu a to následkem neschopnosti státu zajišťovat pozitivní politické statky a ochranu obyvatel proti probíhajícímu vnitrostátnímu konfliktu. *Rotberg charakterizuje kolabující stát jako „nebezpečné území s krajně napjatými vztahy mezi obyvateli, na němž ostře soupeří znesvářené ozbrojené skupiny* (Šmíd, Vaďura cit. dle Rotberg 2003: 5–6). Základy pro vznik konfliktů a jejich postupné rozvíjení v ozbrojený spor vycházejí ve většině případů z odlišností v jazykové, náboženské nebo etnické sféře státu. Vystupňování konfliktu do ozbrojeného stádia je výrazně podpořeno neschopností státu jakkoliv zabránit tomuto vývoji. Charakteristickou vlastností vzrůstajícího násilí ve státě je degenerace ekonomiky státu, což se následně projevuje v oblasti sociálních služeb i infrastruktury. Obyvatelé státu jsou pak odkázáni na neoficiálně šířené služby, často doprovázené

zvyšující se mírou korupce, která postupně naprosto znemožňuje distribuci těchto statků. Lidé jsou poté odkázáni na nezákonné ekonomické aktivity, které stimulují růst organizovaného zločinu. S rostoucí silou organizovaných skupin klesá schopnost vlády kontrolovat celé území státu, především pak okrajové oblasti, ve kterých často dochází k bojům a pokusům o separaci. V některých případech organizované a ozbrojené nestátní skupiny využívají pouze oblasti, které jim poskytují snadný způsob obživy, aniž by plně ovládaly celé území státu. Pokud se skupině možnost snadného profitu nenaskytne, pokusí se o ovládnutí centrální vlády (Šmíd, Vaňura 2009: 45–46).

2.2. Oblasti oslabování státní moci podle Roberta I. Rotberga

Pro aplikovanou část práce byl zvolen teoretický koncept Roberta I. Rotberga. Rotberg vymezil tři hlavní oblasti, ve kterých se nejvíce projevuje selhávání státní moci. Oblast bezpečnostní, politickou a ekonomickou (Šmíd, Vaňura 2009: 48).

2.2.1. Ekonomická oblast

V ekonomické oblasti je stěžejním indikátorem selhávání států pokles růstu reálného ročního HDP. Selhávání se dále projevuje neustálým nárůstem nejnižších cen a prohlubováním rozdílů mezi příjmy nejchudších a nejbohatších obyvatel. Dochází také k neustálému nárůstu inflace, což způsobují vládcí, kteří nevhodně využívají centrální banku a přístup k neomezenému tisku peněz. Prostřednictvím vysoce stanovených státních deficitů financují státy výdaje vynakládané na nezvyklá obranná opatření a na odčerpávání financí zkorumpovanými elitami (Rotberg 2003: 8).

Selhávající stát poskytuje v oblasti ekonomiky zkorumpovaným elitám jedinečné možnosti zisku a to díky měnovým spekulacím, arbitrážím a možnostem regulovat trh. Ve všech sférách států se vyskytuje vysoká míra korupčních aktivit, nezákonné provize za přesun zboží na nelegální trhy, neustálé vyděračské aktivity nebo zbytečně předražené stavební projekty. Samotné elity se těmito aktivitám nakonec vyhnou tím, že investují v zahraničí, čímž ještě více podporují úpadek svého státu. Političtí vůdci a zkorumpované elity často praktikují aktivity, ze kterých maximálně profitují, ale dostávají ekonomiku země do extrémně nejistého a nestabilního stavu. V případě, že ekonomika země totálně selže, nahradí původní měnu jiná silnější (Rotberg 2003: 8).

Pro selhávající státy nacházející ve stavu upadající ekonomiky je typický neustálý nedostatek potravin a období hladu, která jsou velmi často doprovázena přírodními katastrofami. Finanční vykořisťování státu politickými vůdci a úplatnými elitami, prakticky žádný finanční příjem, války a nefunkčnost státních institucí a podpory nutí obyvatele k opuštění domovů a migraci. Selhávající státy také často postihují hladomory, mezinárodní společenství se snaží trpícím obyvatelům pomáhat skrze uvolňování obrovského množství humanitární pomoci, ale její velká část končí v rukou bohatých elit (Rotberg 2003: 8–9).

Zhoršováním situace v ekonomické dimenzi státu se zhoršuje přístup k základním sociálním statkům. Školská a zdravotnická zařízení jsou privatizována anebo se extrémně zhorší jejich kvalita, čímž se vzdaluje přístup obyčejných obyvatel k základní zdravotní péči a musí se obracet na nelegálně vzniklá zařízení. Pokud nějaká zdravotnická zařízení existují, jsou přeplněna pacienti s AIDS. Zboží jako léky a školní pomůcky se stávají nedostatkovým zbožím a zaměstnanci těchto zařízení nedostávají mzdu včas nebo vůbec. Tyto nedostatky výrazně ovlivňují zvyšování úmrtnosti novorozenců, snižování průměrné délky dožití a v neposlední řadě i snižování vzdělanosti. Nedostatek finančních zdrojů má za následek rozpadání infrastruktur státu. Udržování vedlejších a vzdálených železničních a silničních komunikací není prioritní záležitostí, stejný postoj mají k obnově systému pevných telefonních linek (Rotberg 2003: 7).

2.2.2. Politická oblast

Selhávající státy nejsou schopny nebo ochotny provozovat základní funkce národního státu. Svým občanům poskytují jen minimální množství politických statků a ti se musí obracet na nestátní aktéry, například místní vojenské vůdce, kteří jsou na rozdíl od státu schopni tyto statky poskytnout (Rotberg 2003: 6).

V kolabujících státech neexistuje prostor pro vykonávání jakékoliv demokratické činnosti a všechny jeho instituce jsou zdegenerované. Současně jsou závislé na silně zakotveném systému byrokracie, který znepříjemňuje život občanů a vykonává exekutivní funkci. Zákonodárná složka většinou zcela chybí a pokud existuje, zastává pouze administrativní funkci. V selhávajících zemích ponejvíce existují pouze špatně

fungující exekutivní instituce, na kterých je velmi často závislý soudní systém. Občané se tedy nemohou spoléhat na nezávislost soudů, především pokud jde o spory se samotným státem. Jedinou fungující institucí zůstávají armádní složky, které však ve většině případů výrazně politizovány (Rotberg 2003: 6–7).

2.2.3. Bezpečnostní oblast

Pro selhávající státy je typický stav trvale probíhajících násilností. Vzbouřené obyvatelstvo zaměřuje násilné činy hlavně proti vládnímu režimu, po kterém požaduje autonomii nebo alespoň částečné sdílení politické moci. Boj za naplnění těchto požadavků mnohdy užívají povstalecké skupiny k ospravedlnění svých činů (Rotberg 2003: 5).

Etnické, jazykové a náboženské odlišnosti nebo touha po zisku bohatství z diamantových polí, ropných ložisek nebo ze dřeva se stávají zdrojem rozporů, které následně vedou ke vzniku občanských válek. Selhání státu také stimuluje násilnosti způsobované utlačováním menšin ze strany majority a neschopností vytvořit z odlišných skupin jednotný národ (Rotberg 2003: 5).

Se snižováním míry autority státu a zvyšujícím se selháváním státu se současně zvyšuje míra kriminality a následně utlačování občanů. Standartní policejní jednotky jsou paralyzovány a k moci se dostávají pouliční gangy, které se angažují v nelegálním prodeji drog a alkoholu. Jak již bylo výše zmíněno, občané, kterým se od státu nedostává základních politických statků se obrací pro zajištění bezpečnosti na silné osobnosti nebo vojenské vůdce (Rotberg 2003: 6).

2.3. Failed state index (FSI)

Index selhávajících států (Failed state index) byl vytvořen americkou nezávislou a neziskovou organizací The Fund for Peace. Organizace se zabývá aktivitami, které napomáhají udržování trvalého míru a prevencí předcházení vzniku násilných konfliktů. Soustředí se zejména na problematiku slabých a rozpadajících se států a na vytváření nástrojů využívaných pro včasné varování před vypuknutím konfliktu a zmírňování jejich následků. Magazín Foreign Affairs každoročně vydává hodnocení 178 zemí vytvořených Indexem selhávajících států, který je hodnotí prostřednictvím 12 indikátorů (FFP 2014). Na základě analýzy milionu informací z celého světa jsou

země s pomocí specializovaných parametrů rozděleny podle 12 politických, ekonomických a sociálních indikátorů (FFP 2014). V roce 2013 organizace Fund for peace na základě vyhodnocení těchto 12 indikátorů zařadilo Zimbabwe na 10 místo v hodnocení v Indexu selhávajících států (FFP 2014).

2.3.1. Sociální indikátory

V rámci sociálních indikátorů vytváří potencionální hrozbu vůči bezpečnosti problémy s vysídlováním obyvatel, což vyvíjí nátlak na veřejné služby a také neochota vlády zajisti ochranu svým obyvatelům, kteří musí čelit nemocem nebo přírodním katastrofám. Bezpečnostní hrozbu představuje neschopnost vlády předcházet vzniku násilných konfliktů mezi odlišnými skupinami. Posledním sociálním indikátorem je migrace obyvatel a odchod inteligence do zahraničí (FFP 2014).

2.3.2. Ekonomické indikátory

Index selhávajících států vymezuje dva ekonomické indikátory. Prvním je pokles ekonomiky a vzestup chudoby, který znemožňuje vládě poskytování statků občanům a současně vytváří rozdělení mezi majetnými a nemajetnými. Druhým indikátorem je nerovný ekonomický vývoj a neschopnost státu plnit podmínky „společenské smlouvy“ uzavřené s obyvatelstvem (FFP 2014).

2.3.3. Politicko-vojenské indikátory

Podle FFP je vymezeno 6 politicko-vojenských indikátorů. Mezi ně patří intervence ze strany mezinárodního společenství, a to pokud stát nenaplnuje své základní funkce. Bezpečnostní složky si nedokáží udržet monopol na užití legitimního násilí, zároveň jsou podněcovány spory mezi nepřátelými skupinami. Regionální i národní lídři úmyslně blokují možnost politického zisku, zároveň je se snižuje reprezentativnost vlády a zvyšuje výše korupce, tímto je podkopávána „sociální smlouva“ uzavřená s občany. Posledním indikátorem je selhávání státu v ochraně základních lidských práv a udržování vlády práva (FFP 2014).

3. Základní momenty historického vývoje od dob kolonizace do roku 1980

3.1. První cestovatelé, misionáři a obchodníci

Kolonizace Zimbabwe byla součástí složitého a dramatického procesu přerozdělování Afriky, hlavně mezi evropské mocnosti Portugalsko a Velkou Británií. Objevy rozsáhlých nalezišť diamantů a zlata zahájila éru útočného expanzionismu do jižní Afriky (Raftopoulos, Mlambo 2008: 40).

První evropští cestovatelé, misionáři a obchodníci se zde střetávali s původními obyvateli Ndebely, Šóny a jinými etniky. V roce 1855 navštívil Ndebely ve snaze šířit křesťanství reverend Robert Moffat. Jejich vůdce inkosi¹ Mazilikazi z počátku odmítal křesťanství z obavy, že by mohlo být narušeno uspořádání jeho říše, ale nakonec udělil Robertu Moffatovi povolení k založení první misijní stanice v Matabelsku. Po smrti Mazalikaziho roku 1868 se stal inkosim jeho syn Lobengula, jehož vláda byla silně ovlivněna pronikáním bílých na území severně od řeky Limpopo. Jako první projevíli zájem o kolonizaci portugalské cestovatelé, pozdější výpravy cestovatele Davida Livingstona² napomohly zvýšení zájmu o tuto část Afriky a po jeho stopách se vydávali další cestovatelé, kteří se poprvé dostávali na území dnešní Zambie, Malawi a Zimbabwe (Hulec, Olša 2008: 97–102).

Pravidelné obchody a kontakty s Evropany ovlivňovaly dosavadní životní styl a kulturu afrického obyvatelstva. Misionáři se mnohdy stávali rádci, tlumočníky a zprostředkovateli a nepřímou tak napomáhali získávat práva na lov nebo těžbu surovin. Ti co tato práva získávali, si pak nárokovali právo na půdu, kde se surovina nacházela. Toto smýšlení však bylo v rozporu se zvyklostmi afrického

---

¹ Kmeny Ndebelů byly uspořádány podle zulské vojenské struktury, jejich nejvyšší velitel se nazýval inkosi (Hulec, Olša 2008: 97)

² Irský misionář a cestovatel David Livingstone se významně zasloužil v oblasti objevování Afriky a při jejím následném rozdělování (BBC 2014).

-podrobněji na BBC History: David Livingstone (1813-1873)
(http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/livingstone_david.shtml, 25. 4. 2014).

obyvatelstva, které neznalo systém soukromého vlastnictví půdy (Hulec, Olša 2008: 105).

Mezi první křesťanské skupiny patřila kolem roku 1820 Londýnská misionářská společnost (LSM), která byla nejvíce aktivní na území státu Ndebele, a to díky přátelství krále Mazilikaziho Khumaloa a misionáře Roberta Moffata. Nicméně až později misionáři Charles D. Helm a John Smith Moffat, syn Roberta Moffata, kteří významně ovlivnili události, které vedly ke kolonizaci Zimbabwe. Obyvatelé státu Ndebele v letech 1880 až 1890 nepřijali šíření křesťanské soustavy názorů, která popírala hierarchické uspořádání africké společnosti a ideologii božího vedení, jež kombinoval politickou, soudní a náboženskou moc do jednoho celku. Postoj obyvatel zůstával rozporuplný, misionáři kromě křesťanství přinášeli i nové komodity. Ke křesťanství konvertovali právě ti, kteří nesouhlasili a cítili se utlačováni zvyklostmi. Všechny tyto vlivy postupně měnily africkou společnost a přibližovaly ji k imperiální měnové ekonomice (Raftopoulos, Mlambo 2008: 41–43).

Poté co inkosi Lobengula povolil těžbu Jihoafrické průzkumné společnosti na Zlatonosných polích, pro utvrzení svého postavení nejvyššího náčelníka Ndebelů a podřízených etnik Šonů, vyzval Londýnskou misijní společnost k vytvoření misijní stanice. V roce 1876 přijal nabídku těžařských společností z Kimberley a vyslal do jejich diamantových dolů první skupiny dělníků, které se v určitých intervalech střídaly a staly se tak součástí jihoafrického migračního systému (Hulec, Olša 2008: 106–107).

3.2.Boj o koncese a vznik Britské jihoafrické společnosti

V letech 1884 až 1885 byla svolána německým kancléřem Otto von Bismarckem tzv. Berlínská konference, kde mělo 13 světových mocností rozhodnout o budoucnosti Afriky. Tato konference započala proces rozdělování Afriky ve prospěch koloniálních velmocí a to bez ohledu na etnické a kulturní hranice mezi původními obyvateli (BBC 2011).

Britská vláda neměla zpočátku zájem expandovat do jihoafrického vnitrozemí, obávala se vysokých nákladů, které jsou potřebné ke spravování nových území (Hulec, Olša 2008: 107). Jiný názor na věc měl Angličan Cecil John Rhodes, který byl

přesvědčen o šíření britské nadvlády na sever od Zambezi až k Egyptu. I přestože se tato myšlenka při pohledu na mapu jevila jako nemožná (Internet Archive 1937).

Když byla v roce 1886 na území Witwatersandu objevena naleziště zlata, začal transvaalský emisar Piet Grobler usilovat o uzavření přátelské dohody s Lobengulou a o rok později byla uzavřena Groblerova smlouva, což vedlo k okamžité reakci Cecila Rhodese ve snaze zabránit k imperialistickým tendencím Afrikánců (Raftopoulos, Mlambo 2008: 44–45). Cecil Rhodes následně požádal Sidneyho Shiparda, správce britského protektorátu Bečuánsko, aby mu pomohl přesvědčit britskou vládu o vytvoření protektorátu na území obývané Ndebely a Šony. Tuto žádost však zamítl guvernér Kapska Hercules Robinson s odůvodněním, že Británie nemá dostatek financí pro správu dalších území. Cecil Rhodes se tedy rozhodl konat samostatně a usiloval o získání povolení na těžbu surovin, i přestože neměl v úmyslu na těchto územích podnikat sám, ale považoval je za příhodný prostor k vytvoření další cesty na sever a k finančním transakcím. Rhodes usiloval o získání charty, zvláštní koncese, od britské vlády na vytvoření soukromé akciové společnosti, Britské jihoafrické společnosti, aby se mohl ujmout správu tohoto afrického území pod kontrolou Britské koruny. Navrhoval, že se sám ujme financování veškerých nákladů na správu a budování, zároveň se tak mělo předejít tomu, aby se území zmocnilo Německo nebo Portugalsko (Hulec, Olša 2008: 108).

S expanzivními plány a získáním listiny mu měl napomoci misionář reverend John Smith Moffat, který se ihned vydal navštívit Lobengulu, aby zjistil, zdali trvá na dohodě s Búry a pokud ano, vyjednat její zrušení (Hulec, Olša 2008: 108–109). Jelikož se Lobengula přátelil s Moffatovo otcem, bylo zvolení Johna Smitha Moffata pro vyjednávání jasnou volbou. Moffatovi se tak v roce 1888 podařilo uzavřít tzv. Moffatovu smlouvu (Raftopoulos, Mlambo 2008: 45). Ve smlouvě se Lobengula zavázal, že neudělí žádnou koncesi ani nepodepíše žádnou smlouvu s jiným státem. Zároveň také popřel platnost Groblerovy smlouvy uzavřené s Búry, potvrdil platnost staré dohody s Brity z roku 1836 a požádal o britskou ochranu. Tato takzvaná Moffat-Lobengulova smlouva měla poskytnout zvláštní oprávnění Britské jihoafrické společnosti. Přesto Cecil Rhodes raději vyslal další vyjednavače Charlese Davida Rudda, Francise Roberta Thompsona a Jamese Rochforta Maguiera a po několika

měsících jednání podepsal Lobengula tzv. Ruddovu koncesi, která poskytla Britské jihoafrické společnosti oprávnění pro těžbu na celém území. Evropští podnikatelé mezi sebou obchodovali se získanými koncesemi, Britská jihoafrická společnost tímto způsobem získala koncesi, podle které měli bělošští přistěhovalci oprávnění nejen na těžbu, ale i na pozemky kde se suroviny nacházely. Následné úspěšné přesvědčení několika britských osobností a spojení Bečuánské průzkumné společnosti a Průzkumné společnosti s Britskou jihoafrickou společností mělo deklarovat, důvěru v záměry Cecila Rhodese (Hulec, Olša 2008: 109–110). Britská jihoafrická společnost byla uznána britskou vládou roku 1898 přijetím takzvané „královské charty“, která shrnovala a definovala hlavní sféry vlivu a ponechávala otevřenou možnost pro rozšíření koncesí. Dále potvrdila práva, která garantovala již existující koncese a přenesla na ně další práva v rámci administrativy, která nebyla přesně určena v koncesích. Královská charta měla zpočátku fungovat 25 let a poté v 10 intervalech, přičemž měla královna kdykoliv právo na její odvolání v případě, že nebude společnost naplňovat stanovené cíle. Zahrnovala speciální opatření na ochranu zájmů domorodých obyvatel a zavedení úřadu Vysokého komisaře pro Jižní Afriku a státního tajemníka, kteří měli fungovat jako arbitři pro domorodou politiku (Internet Archive 1937). Britská jihoafrická společnost se stala entitou, která získala mandát na spravování ekonomických zdrojů a na politickou moc, čímž měla připravit půdu pro britský finanční kapitál (Raftopoulos, Mlambo 2008: 46).

3.3. První osídlení nových oblastí a okupace Mašonska a Matabelska

Cecil Rhodes a spolumajitelé Britské jihoafrické společnosti hledali nejlehčí cestu, k ovládnutí území pod Lobengulovo správou. Nejprve zvažovali možnost ozbrojeného vpádu, ale nakonec se usoudili, že by neúspěch naprosto zničil veškeré plány do budoucna a raději se rozhodli pro obsazení území obydlených Šony (Hulec, Olša: 114).

Před rokem 1893 se musela Britská jihoafrická společnost vypořádat s ostatními státy, především s Portugalci a transvaalskými Búry (Hensman 1900: 68). Mnoho původních obyvatel vstupovalo do služeb bílých kolonizátorů a v domnění, že se jim dostane ochrany od bílých kolonizátorů a začali se stavět proti nadvládě Lobenguly

(Hensman 1900: 75–76). S postupem času docházelo ke sporům bílých usedlíků a původních obyvatel. Pozdější vytvoření hranice mezi územím Britské jihoafrické společnosti a Matabelskem, jejíž funkčnost si obě strany vykládaly jinak, se stalo základem pro vznik nepokojů (Woolford 199: 541). Následný vstup Matbelských vojsk na území Mašonska zneklidnil bílé obyvatelé natolik, že vyzvali Lobengulu, aby stáhl vojska, ale ten tvrdil, že má právo na potrestání svých vzbouřených otroků (Hensman 1900: 77).

Rozhodujícím okamžikem se stal incident z července roku 1893, kdy se v oblasti Vicotria objevily vojenské jednotky Lobenguly a začaly masakrovat neozbrojené šhonské obyvatelstvo, čímž se dostaly přímo do sporu se zájmy bílých. Správce Mašonska doktor Leander Starr Jameson se pokusil řešit konflikt na lokální úrovni a nařídil kapitánu Charlesi Lendimu, správci nedaleké Fort Victoria, aby nenásilně vytlačil Lobengulovo jednotky. Kapitán Lendy se však z mise vrátil s tím, že byli napadeni a jeho oddíl donucen zabít asi 300 vojáků Matabele. Později se obrátil Jameson na Cecila Rhodese s tím, že je potřeba porazit obyvatelé Matabele a je ochoten chopit se toho úkolu (Woolford 1979: 543). Počátkem října se Jameson cítil připraven na zahájení útoku, Lobengula se sice pokoušel zdržet přicházející vojska, ale byl poražen (Hulec, Olša 2008: 119). Rozhodl se tedy opustit a spálit jeho hlavní město, malý vojenský oddíl v čele s majorem Alanem Wilsonem se ho snažil pronásledovat a zajmout, ale jeho jednotky byly pobity (Reed 1967: 10).

Po dobytí území byl vytvořen politický celek nazvaný Matabelsko a do jeho čela se postavila bílá vláda. Rok poté byla zavedena takzvaná daň z chýše, která měla přimět Afričany pracovat ve službách Evropanů. V roce 1894 byla vytvořena pozemková komise pro řešení otázek vlastnictví půdy, především proto, aby byl zajištěn dostatek půdy pro bílé. Komise začala vytvářet rezervace pro místní obyvatelé, do kterých byli následně násilně přemísťováni (Hulec, Olša 2008: 120). Roku 1895 se Jameson vydal s policejními jednotkami britské jihoafrické společnosti do Transvaalu, ve snaze spojit se s místní Reformní stranou, která byla nespokojena s nastoleným režimem, ale byli přepadeni a zajati. Rhodes, který se pokoušel útok zastavit, ztratil svou pozici ve společnosti a musel čelit vyšetřující komisi. Tento incident se výrazně podepsal na financích a prestiži společnosti (Internet Archive 1937).

Tyto problémy byly o rok později zužitkovány kmeny Ndebelů a Šonů, kteří využili nedostatku policejních sil v zemi a vzbouřili se (Woolford 1979: 611). Utlačovaní Ndebelové a Šhonové čekali na správný okamžik, kdy se budou moci pomstít bílým za veškeré útrapy, zabráním veškerého dobytka počínaje a půdy konče. Povstání lidu Ndebele započalo v březnu roku 1896 a o několik měsíců později z něj vyústilo povstání Šhonu, jinak také nazývané Chimurenga. Koncem listopadu 1897 bylo povstání u konce a většina hlavních aktérů byla popravena, uvězněna nebo uprchla (Woolford 1979: 319–321, 325).

3.4. Jižní Rhodesie

Těsně před vypuknutím rebelií byl roku 1895 oficiálně oznámen nový název pro území Britské jihoafrické společnosti, Rhodesie. Nové jméno se však začalo používat, až po skončení povstání v roce 1897, kdy bylo uznáno britskou vládou. (Hulec, Olša 2008: 131).

Předchozí události výrazně negativně ovlivnily náhled veřejného mínění na společnost, vše bylo navíc umocněno kampaní o zneužívání práv domorodců. Následkem událostí roku 1896 došlo k ústavním změnám a doplněním administrativy (Internet Archive 1937). Roku 1898 byla v Jižní Rhodesii ustanovena Legislativní rada, zformována v rámci takzvané order-in-council³, která stanovila, že do ní musí být zvoleni dva členové za Matabelsko a dva členové za Mašonsko plus pět členů z Britské jihoafrické společnosti (Hensman 1900: 310). Tento druh vlády byl kompromisem mezi zájmy Britské jihoafrické společnosti a imperiální vládou. Pro britskou administrativu bylo hlavním cílem vytvořit koloniální formu hegemonie, která by uspokojila požadavky imperiální vlády a usedlíků, aniž by vyprovokovala násilný africký odpor. Tvoření vlády bylo kompromitováno hrozbou vznikajícího afrického odporu, akcionáři společnosti a londýnskou vládou. Vztah mezi původními obyvateli a bílými usedlíky a problém rovnosti a nerovnosti ras ve společnosti byl řešen v rámci

---

³ Order-in-council jsou ve Velké Británii (VB) používány v případech, kdy se nehodí užití standartních zákonodárných nástrojů. Tyto „příkazové rady“ jsou používány při přenosu pravomocí z britských ministrů na jiná nižší tělesa, například shromáždění a jsou vytvářena na základě usnesení Královské rady jejího Veličenstva (www.parliament.uk).

takzvané domorodé otázky (native question). V rámci koloniálního státu bylo postupně ustanoveno několik opatření, která vytvořila výrazně rasově oddělenou společnost. Mezi tato opatření můžeme řadit Zákon o pánech a služebnictvu (Masters and Servant Act) z roku 1901, opatření regulující sexuální vztahy mezi bílými a černými obyvateli, Jihorodeský regulační zákon (Southern Rhodesia Regulation act) z roku 1910 a Zákon o domorodých záležitostech (The native Affairs Act) z roku 1927, která byla zavedena, aby ochraňovala prestiž usedlíků ohrožovanou domorodci (Raftopoulos, Mlambo 2008: XI-XII). Poté, kdy v roce 1902 zemřel Cecil Rhodes, se začala silně projevovat absence dotací, které poskytoval na fungování Britské jihoafrické společnosti. Nespokojenost projevovali především akcionáři, kterým se stále nevraceli jejich investice. Po smrti Rhodese se začalo objevovat první volání po vlastní samosprávě (Internet Archive 1937).

3.5.Samosprávná kolonie až počátek pozemkové reformy

Roku 1922 začala menšina bílých usedlíků požadovat ukončení samosprávy Britské Jihoafrické společností a požadovala vytvoření vlastní samosprávy (BBC 2014) O rok později bylo vyhlášeno referendum, ve kterém bylo rozhodnuto, že se teritorium stane samosprávnou kolonií. O pár let později byla vytvořena takzvaná Morris – Carter Comission s cílem ustanovit Rhodesii soběstačnou královskou kolonií, později známou pod názvem Zimbabwe (Lebert 2006: 42).

Po přijetí samosprávy následovalo přijetí jednoho z významnějších aktů, který výrazně ovlivnil pozdější politiku přerozdělování půdy v Zimbabwe a vytvořil půdu pro navazující zákony, a to zákon o rozdělení půdy (The Land Apportionment Act) z roku 1930. Zákon byl nastaven tak, aby prostřednictvím segregačních opatření u Evropanů a Afričanů došlo k oddělenému držení půdy v rámci vymezených oblastí. Zákon navrhoval segregaci pouze v oblasti vlastnictví půdy a nezabýval se dalšími aspekty, což započalo neplánovanou ekonomickou, politickou a sociální segregaci. (Jennings, Huggins 1935: 296).

S nárůstem počtu africké populace a s přesunem z oblastí, které byly vytyčovány, jako evropské rezervace, se razantně zvyšovalo přeplnění vytyčených rezervací. Na problém přelidnění navazovaly environmentální problémy ve formě

degradace půdy, která byla přetížena z nadměrného pěstování a pastvy. Tímto se samozřejmě snížily zemědělské výnosy a zhoršilo se postavení afrických zemědělců, pro které koloniální stát ve třicátých letech zavedl řadu diskriminačních zákonů (Mlambo 2010: 56). Kombinace soupeření bílých a černých obyvatel a krize trhu vedlo ke státním intervencím ve formě vyhlášky o kontrole produkce kukuřice (Maize Control Ordinance), která ustanovila radu, v jejímž rámci se stát zavázal k udržení bělošských farem (Vickery 1985: 214).

Mezi jeden z dalších zákonů, který formoval události předcházející přijetí nezávislosti a zahájení programu přerozdělování půdy, patří zákon o městských oblastech (Urban areas act) z roku 1947, který prohloubil kontrolu bílých nad Afričany, žijícími v městských oblastech. Zákon navíc odepíral ubytování nezaměstnaným Afričanům, zaměstnavatele černých učinil odpovědnými za jejich mzdy a nad jinými formami kontroly (Raftopoulos, Mlambo 2008: 84).

Od třicátých do devadesátých let 19. století postupně narůstala opozice černých proti stoupajícímu vlivu koloniální vlády. Nesouhlas černých obyvatel vyústil na konci 60. let vznikem nacionalistických hnutí ZAPU (Zimbabwe African People's Union) a ZANU (African National union) (BBC timeline). Nespravedlivé rozdělení půdy a podpora státu poskytovaná bílým farmářům se stala prioritním tématem pro zimbabwská hnutí za nezávislost. V polovině 60. let vypuklo povstání, nazvané II. Chimurenga. Povstání bylo vedeno hnutími ZANU a ZAPU, jejíž programy byly zasvěceny zavedení radikální pozemkové reformy. Přestože nebyla hnutí oficiálně u moci, stala se hrozbou pro minoritní vládu, která neprosazovala zájmy původních obyvatel. Povstání bylo ukončeno vyjednáváním na konci 70. let, přesto bylo stále patrné rasové rozdělení (Lebert 2006: 43–44).

Po druhé světové válce byly domorodé rezervace přeplněné velkým množstvím chovaného dobytka, které v některých rezervacích přesahovalo i 145%. V roce 1951 byl zaveden zákon o chovu dobytka (Native Land Husbandry Act), který měl změnit zavedené zemědělské praktiky. Ve výsledku se však ukázalo, že zavádění změn je vlastně nemožné a zákon byl pozastaven (Phimster 1993: 225).

V roce 1964 se premiérem stal Ian Smith, který ihned začal přesvědčovat britskou vládu, aby udělila Rhodesii nezávislosti, o rok později vyhlásil jednostrannou

nezávislost země pod vládou bílé menšiny, což způsobilo pobouření mezinárodního společenství a následné uvalení ekonomických sankcí (BBC 2013).

V roce 1979 započala konference v Lancaster House, kde se řešila otázka přijetí míru, vlastnictví půdy a přijetí nezávislosti země (Onslow 2009: 42). V rámci přijetí Lancaster House Agreement byla bílým vlastníkům půdy poskytnuta ochrana pro prvních deset let nezávislosti, včetně slibu, že se nebude vláda Zimbabwe angažovat v řízeném odkupování půdy a namísto toho bude postupovat podle takzvaného principu willing-seller willing-buyer (Taylor, Williams 2002: 549). Větší část 80. let byla věnována otázce pozemkové reformy a pečlivě plánovanému přesídlování černých rodin a společností na půdu dobrovolně prodanou bílými. Většina plánů byla vytvořena, aby byla umožněna rehabilitace přeplněných komunálních oblastí, dříve známých jako domorodé rezervace a aby byla podpořena reforma držení půdy. Britská vláda souhlasila, že se bude na programu plánovaného přesídlování finančně podílet, přesvědčena o tom, že jedině systematické přesídlování poskytne politickou stabilitu a pomůže lidem s rychlejším uvedením jejich životů do normálního stavu (Palmer 1990: 167–168). Roku 1980 proběhly pod britským dohledem první volby, ve kterých zvítězila strana ZANU (PF), v čele s Robertem Mugabem. Ihned po volbách se projevila převaha strany, když začala využívat média pouze k propagaci války, válečných sloganů a boje za svobodu (Kriger 2005: 3, 5). Při nástupu k moci Mugabe přislíbil znovuvytvoření rovnosti a spravedlnosti v rámci držení půdy, přičemž hlavní roli měla hrát Británie (Palmer 1990: 165).

V letech 1981 až 1983 nastal krátký rozmach prodeje farem opuštěných během války a opuštěných po přijetí nezávislosti (Lebert 2006: 46). Nicméně možnost prodeje této půdy docházela a někteří bělošští farmáři se přiklonili k možnosti prodeje pouze okrajových částí své půdy, především kvůli neustále vzrůstajícím cenám půdy. Všichni bílí farmáři byli nuceni nabídnout svou půdu nejprve vládě, která po přezkoumání rozhodla, zda půdu odkoupí nebo udělí vlastníkovu listinu, která mu po jeden rok umožní nabízet na soukromém trhu. Významnou roli v problematice půdy hrála obchodní zemědělská unie tzv. Commercial farmers union CFU, která lobovala za bezpečnou pozici obchodníků, soudila se s vládou v širokém spektru sporů a zasadila se o zpomalení procesu přesídlování, což zabránilo ztrátám v oblasti exportu

i pracovních míst (Palmer 1990: 170–171). Zpomalení prodeje půdy také výrazně ovlivnil napjatý rozpočet Zimbabwe a zvyšující se tlak ze strany Mezinárodního měnového fondu (MMF), Světové banky (WB) a západních donorů na snížení celkových nákladů. Vláda proto snížila množství finančních prostředků vymezených na program přesídlování. Ke zpomalení také přispěla sucha, která postihla Zimbabwe v polovině 80. let (Lebert 2006: 49).

Neshody v rámci otázky přerozdělování půdy také mezi sebou měla koalice politických stran ZANU-PF a ZAPU. Mezi dvěma militantními skupinami guerill vypukly roku 1981 boje a objevení zbraní roku 1982 na farmách vlastněných stranou ZAPU vedlo k rozpadu křehké vládnoucí koalice a k propuštění ministrů ZAPU z vlády (Alexander 1991: 584–585). Hlavními charakteristikami státu po zisku nezávislosti byla netolerantnost politické odlišnosti, výlučná interpretace občanství, nacionalismus a národní jednota. K potlačování ozbrojených politických rebelů během krize byly používány brutální metody a podle některých zpráv vládní síly zabily mezi lety 1982 až 1987 více než dvacet tisíc civilistů. Krize byla zakončena podepsáním dohody o jednotnosti tzv. Unity Accord roku 1987, kdy se ZANU (PF) a PF-ZAPU sloučily v ZANU (PF). Tento politický subjekt zničil veškerou opozici a pod hrozbou násilí a hegemonickým diskurzem vytvořil autoritativní systém vlády (Raftopoulos, Mlambo 2008: 179).

Ještě během roku 1987 byla pozměněna ústava a vytvořena funkce prezidenta, aby mohla být centralizována politická moc a autorita (Hatchard 1991: 80–81, 84–86). V letech 1988 až 1989 byly mugabeho představy o jednotnosti narušeny, když byli někteří členové jeho strany obviněni z korupce. Toho využil bývalý generální tajemníkem ZANU-PF Edgar Tekere a vytvořil novou politickou stranu, Hnutí za jednotné Zimbabwe tzv. Zimbabwe Unity Movement (ZUM). Její členové se měli ucházet o místa ministrů, kteří byli zapojeni do korupčního skandálu. V návaznosti na předvolební události byla uzavřena Univerzita Zimbabwe poté, co studenti demonstrovali na podporu programu strany ZUM (Sylvester 1990: 385–386).

V roce 1990 vypršela ústava přijatá v Lancaster House a zimbabwská vláda tak mohla začít řešit otázku půdy bez omezení (Palmer 1990: 163). I přestože zemi postihla řada suchých období a zhoršovaly se podmínky pro externí obchod, snižovala

se výše zahraničních investic a tím i růst zaměstnanosti, země se nenacházela v ekonomické krizi. Roku 1991 byl představen hospodářský program pro změnu strukturálního uspořádání tzv. Economic Structural Adjustment Programme (ESAP) (Moyo 2000: 11, 18). Zimbabwe zavedlo tento program především proto, že bylo pod tlakem Světové banky a dalších donorů a aby rozšířilo liberalizaci své ekonomiky. Přejít k neoliberalismu měl podle předpovědí přinést obrovské zisky v dovozu a obchodu, ale na místo toho se ocitla země ve stavu deficitu. Když se na začátku roku zintenzivnila neoliberalní opatření, dluh se ještě více prohloubil a žádné finanční prostředky nepřicházely. V září roku 1991 bylo Zimbabwe nuceno devalvovat o 25% a zvýšit svůj dluh, o rok později muselo devalvací znovu opakovat a snížit své výdaje. Několik měsíců po provedení těchto opatření konečně získalo půjčku od Světové Banky. Tyto události závažně ovlivnily dříve úspěšné zemědělství a Zimbabwe se stalo závislé na dovozu (Thomas 2003: 698–699). Roku 1990 přijala vláda nový vládní program, tzv. Národní pozemkový program (National Land programme), podle něž měl být nejprve pozměněn Lancaster Act a poté měl být roku 1992 přijat zákon o nákupu půdy tzv. Land Aquisition Act. Tyto změny měly podle vlády usnadnit vykupování půdy a její přerozdělování (Coldham 1993: 82).

4. Příčiny a průběh pozemkové reformy

4.1. Průběh

V letech 2000 až 2003 zimbabwská vláda iniciovala novou politiku pozemkové reformy, která zahrnovala násilné zabrání všech komerčních farem, které vlastnili bílí a následně rozděleny mezi nemajetné černé. Zahájení této politiky ospravedlnila vláda tím, že se tak vyrovnávala s Brity, kteří jim již kolem roku 1890 zabavili úrodnou zemědělskou půdu a tím zatlačili tisíce černochů na půdu horší kvality. Bílým vlastníkům farem nebyla vyplacena žádná finanční náhrada a tisíce černých zaměstnanců se ocitlo bez práce. I přestože Nejvyšší soud tyto akce prohlásil za nelegální, vláda v zabírání půdy pokračovala dál (Craig 541–542).

Zpočátku probíhala okupace poklidně, později se však zvrhla v násilné zabírání půdy. Do jeho organizování se zapojili provinční guvernéri, ministři, členové armády a asociace válečných veteránů. Velká Británie byla na podkladě předchozích dohod donucena k převzetí ekonomické zodpovědnosti a financování překotné pozemkové reformy. I když byl přidán nový dodatek (16A) k ústavě, vláda ho nemohla uzákonit, a proto probíhající pozemková reforma vycházela stále ze zákona Land Aquisition Act 1992. Prezident vyřešil spornou situaci pozměněním jeho práv, která mu umožnila dočasně přerušit funkčnost zákona (Derman, Helum 2004: 1791–1792).

4.2. Ekonomické příčiny

Na základě výše popsaného teoretického Rotbergova rozdělení dimenzí státu, ve kterých může docházet k jeho selhávání, musíme při hledání příčin zavedení překotné pozemkové reformy jednoznačně přihlédnout k postupnému zhoršování ekonomické situace a následnému zhoršování životních podmínek obyvatel. Pokles výše HDP je jedním z hlavních indikátorů určujících selhávání státu. Níže popsaný ekonomický vývoj Zimbabwe odpovídá Rotbergově definici selhávání státu v ekonomické oblasti. (Rotberg 2003: 8). Zimbabwe ještě v letech 1980 až 1989 zaznamenalo růst hrubého domácího produktu (HDP) v průměrné roční výši 3,8%. V letech 1990 až 1996 se snížil průměrný roční růst HDP na 0,5% a po roce 1997 růst HDP již výrazně poklesl⁴.

---

⁴ Graf poklesu růstu HDP viz. Příloha 1. (BBC 2010).

V polovině roku 2000 bylo Zimbabwe označeno za jednu z nejrychleji se zmenšujících ekonomik světa (Shaw 2003: 548–549).

Následkem uvalení mezinárodních ekonomických sankcí na Rhodesii v 70. letech, zahájila minoritní vláda přechod země k politice zaměřující se na nahrazení oblasti dovozu. Výrobní a průmyslová odvětví se stala se na rozdíl od ostatních afrických zemí jedním z hlavních tahounů HDP a oblastí pro odbyt oficiální pracovní síly. Implikace striktních ekonomických kontrol prostřednictvím omezování exportu a investic měla za následek růst výrobního a zemědělského sektoru. Nová vláda se následně rozhodla nesoustředit své zdroje na obnovu obchodního zemědělství a průmyslové infrastruktury (Marquette 1997: 1143). V letech 1981 až 1996 byl v Zimbabwe využíván britský tržní přístup ochotného prodávajícího a ochotného kupujícího tzv. willing seller – willing buyer⁵, jeho zrušení a zavedení přístupu povinných akvizic negativně ovlivnilo ekonomickou situaci (Lebert 2006: 44–45).

Ke konci 80. let následkem zvýšení investic v sociálním sektoru a nárůstem armádních nákladů vyhrazených na probíhající konflikt s Mozambikem, pokleslo HDP o 10%. V roce 1990 vláda ve snaze nastartovat ekonomický růst zavedla makroekonomický program ESAP, který obsahoval sérii opatření zahrnující deregulaci platů, zaměstnanosti a cen, dále kontrolu domácího trhu, méně omezující obchodní politiku a redukce výdajů ve veřejném sektoru. Ekonomický kolaps země byl z velké části zapříčiněn neefektivností programu ESAP, který byl plně monitorován Mezinárodní měnovým fondem (MMF) a Světovou Bankou (Marquette 1997: 1141, 1143). Neschopnost vlády přizpůsobit program krizové situaci v zemi a udržet výdaje země v souladu s jeho potřebami, mělo za následek, že si vláda musela půjčovat finance pouze na domácím trhu, čímž se zvyšovala úroková míra. Zahraniční podpora, kterou přijímalo Zimbabwe v rámci programu ESAP sice posílila zimbabwský dolar a růst dovozu, naproti tomu se místní obchodníci ocitli pod tlakem ze zvyšování lokálních cen, úrokové sazby a poptávky po jejich zboží, které se nedokázalo vyrovnat zboží z dovozu (Coltart 2008: 2; Marquette 1997: 1143).

---

⁵ Tržní princip willing-seller willing-buyer znamená, že mají farmáři možnost svobodné volby, zda prodají své pozemky anebo si je ponechají (Lebert 2006: 45–46).

Důvody k zahájení pozemkové reformy můžeme nacházet již v roce 1990, kdy vláda v rámci programu ESAP zahájila jeho sociální alternativu tzv. Social Dimensions of Adjustment programme (SDA). Program byl zaměřený na zmírňování negativních dopadů ESAP na potravinovou bezpečnost, zdravotní péči, zaměstnanost a výši platů. V letech 1990 až 1994 poskytovala vláda v rámci SDA služby na monitorování chudoby a pomocí fondu Sociálního rozvojového fondu (Social Development Fund) pomáhala chudým s hledáním zaměstnání a s problémy, které způsobilo odstranění dotací a poplatků pro chudé (Marquette 1997: 1143, 1146).

Na zavedený program ESAP navazoval reformní program pro ekonomickou a sociální transformaci tzv. The Zimbabwe Program for Economic and Social Transformation (ZIMPREST) probíhající v letech 1996 až 2000. Zimbabwská vláda přijala tyto reformní programy ve snaze stabilizovat makroekonomický růst v zemi, zvýšit ekonomický růst a zlepšit stav kapitálu po několika letech nevalného ekonomického vývoje. K bodům stanoveným v reformním programu ESAP byl u programu ZIMPREST přidána oblast přerozdělování země, která měla pomoci stabilizovat ekonomickou situaci v zemi (Bautista 2002: 1).

Od roku 1980 do roku 2000 se všeobecně snížila zemědělská produkce, export⁶, výroba a využívání zemědělské půdy. Snižování životních podmínek na farmách se nejvíce začalo projevovat na počátku roku 2000 (Musongah 2012: 573). Ekonomická krize probíhající v letech 1997 až 2000 byla z velké části zapříčiněna extrémními suchy, která zasáhla zemi v roce 1992 a 1995 a výrazně tak ovlivnila zemědělskou produkci, jeden z hlavních finančních zdrojů země (Coomer, Gstraunthaler 2011: 318). Výkon výrobního sektoru se také propadl, od roku 1998 do roku 2006 o více než 47% (Coltart 2008: 2).

I když došlo po roce 1980 ke zlepšení sociálně-ekonomických podmínek, zůstávala chudoba chronicky trvalou součástí života obyvatel Zimbabwe. Většina rodin byla závislá na chovu dobytka a na pěstování plodin na svých malých farmách. Neúrodná půda a periodicky se opakující suchá období způsobovala v komunálních oblastech problémy při sklizních. Po roce 1980 se začala také snižovat možnost reálného zisku

---

⁶ Graf exportu zemědělství od roku 1980 do roku 2007 viz. Příloha 2. (BBC 2010).

zaměstnání v oblasti výroby, těžebním průmyslu a zemědělství. Pokrok, kterého dosáhla země po zisku nezávislosti ve zdravotnictví, ohrozilo rozšiřování nemoci HIV/AIDS. V roce 1984 dosáhl počet nakažených touto nemocí desítky tisíc, v roce 1998 byly v zemi zaznamenány téměř dva miliony nakažených (Musongah 2012: 555–556).

Rotbergův koncept zmiňuje jako příčinu zhoršování ekonomické situace, zvyšování rozdílů příjmů mezi méně majetnými a elitami (Rotberg 2003: 8). To se projevilo v druhé polovině roku 1997, kdy byla vláda pod velkým politickým tlakem válečných veteránů, kteří byli nespokojeni se zvětšujícím se rozdílem v bohatství mezi nimi a vládoucí elitou (Coltart 2008: 13). Tisíce veteránů, které byly demobilizovány po bojích za nezávislost, se začaly dožadovat uznání za jejich služby (Bromley, Chavunduka 210: 371). Vláda vyhlásila nový kompenzační a penzijní plán, jehož celková výše dosáhla 3% HDP na rok 1997, aniž by byl započítán rozpočet na celý fiskální rok 1997. Velikost celkového rozpočtu na rok 1997 se oproti předchozímu roku zvýšila až o 55%. O měsíc později Světová banka pozastavila Zimbabwe jeho úvěr, dokud vláda neprokázala, že výše platby na nově zavedený plán neovlivní plánovaný rozpočtový deficit na rok 1998. Po zavedení nové penzijního plánu vyjádřili váleční veteráni nespokojenost s prozatímním úspěchem pozemkové reformy a požadovali po vládě její urychlení. Na jejich nátlak ihned odpověděl Robert Mugabe oznámením plánů na zabránění půdy bílým farmářům (Coomer, Gstraunthaler 2011: 318–319).

Nedostatek finančních prostředků na program pozemkové reformy a na nově zavedený penzijní program vytvořil mezi investory obavy o budoucím fiskálním postavení zimbabwské vlády. Následný prudký odtok zahraničního kapitálu způsobil zhroucení měnového a kapitálové trhu a vyčerpání devizových rezerv (Kairiza 2009: *passim*). Tyto události se staly důvodem takzvaného „černého pátku“, kdy zimbabwský dolar ztratil 75% své hodnoty. V té době se vláda rozhodla, že finance na programy získá zvýšením daní v rozpočtu na rok 1998, ale kvůli protestu Zimbabwského kongresu a obchodní unie byla nakonec vláda donucena ke změně svých plánů a zpeněžit dluh (Coomer, Gstraunthaler 2011: 319). Tlak na zimbabwský dolar neustále stoupal a v důsledku toho zimbabwské zahraniční rezervy velmi

nebezpečně klesly. V reakci na sestup dolaru rozšířila vláda kontroly a zakázala vedení účtů v zahraničních měnách v Rezervní zimbabwské bance tzv. Reserv Bank of Zimbabwe (RBZ) (Kairiza 2009: passim).

Kongres odborových svazů (Zimbabwe Congress of Trade Unions) neustále vyvíjel tlak na stát, aby zrušil zavedenou daň z prodeje a zvýšení cen potravin z roku 1997. V návaznosti na zvýšení cen potravin vypukly potravinové nepokoje, které ochromily zem na dva dny (Raftopoulos, Mlambo 2008: 204). Vláda reagovala představením opatření na kontrolu cen a zavedením pracovních regulací, zahrnující tvrdé sankce na iniciátory stávek a dalších kolektivních shromáždění. Nárůst kontroverzních aktivit vlády způsobil neschopnost Mugabeho splácet dluh u Breton Woodských institucí. Pohled zahraničních investorů, včetně MMF a Světové banky, na poskytování podpory Zimbabwe se radikálně změnil (Raftopoulos, Mlambo 2008: 218; Coomer, Gstraunthaler 2011: 319–320).

Vláda se ocitla pod obrovským tlakem upadající ekonomiky a pokusila se přesvědčit MMF o vytvoření dohod, na jejímž základě by byl zahájen program na obnovu ekonomiky. Podle programu se mělo do konce roku 1999 dosáhnout růstu HDP 1,2% a snížit inflaci z 47% na 30%. Fiskální politika měla být zregulována prostřednictvím opatření budující znovu důvěru ostatních států vůči Zimbabwe, přísnou měnovou politikou, sjednocením procesů programu pozemkové reformy se strategií vyjednanou na mezinárodní konferenci, urychlením privatizace státních akciových společností a zveřejněním nákladů z účasti na konfliktu DRK (IMF 2000).

Zbytečné zapojení armády do vojenských konfliktů, ze kterých profitují hlavně zkorumpované elity, patří podle Rotberga také mezi jeden z důvodů zhoršování ekonomiky státu (Rotberg 2003: 8). Ekonomickou situaci extrémně zhoršilo vyslání zimbabwské armády do Demokratické republiky Kongo (DRK) na podporu prezidenta Laurenta Kabily a zájmů zimbabwských elit (Colthar 2008: 13). Zimbabwská armáda byla zapojena do války v DRK, aby byly ochráněny obchodní zájmy vojenských činitelů a politických elit. Výše uvedené zájmy těchto skupin uspíšily zapojení Zimbabwe do konfliktu. Nepopulární zapojení Roberta Mugabeho v konfliktu v DRK bylo také motivováno touhou vládnoucích elit dosáhnout lukrativních smluv

a partnerství v těžebním sektoru DRK, zároveň i snahou ochránit jejich těžební investice. Prezident Mugabe se toužil stát hlavním lídrem Jihoafrického Vývojového Společenství (SADC) a zastínit současného prezidenta SADC, Nelsona Mandelu. Druhým důvodem bylo, že charta SADC zahrnovala ustanovení, že pokud bude člen SADC vojensky ohrožován jiným státem, ostatní členové mu přijdou na pomoc a třetím důvodem byla půjčka prezidentovi Kabilovi na válku proti lidu Mubut, pokud by DRK nebyla schopna splatit své dluhy. (Nest 2001: 469–471). Do konfliktu byla zapojena přibližně 1/3 zimbabwské armády. Z původního počtu šesti tisíc vyslaných vojáků byl počet postupně navýšen až na třináct tisíc. Zemi nejvíce zasáhlo nadměrné využívání obecně se nedostávajících pohonných hmot pro armádní potřeby a nepřítomnost armádních leteckých sil na počátku roku 2000, kdy nebyl nikdo, kdo by pomohl lidem při záplavách na jihu země (Taylor, Williams 2002: 550–551).

Jedna z prvních příčin zahájení překotné pozemkové reformy je prosazování dualistického přístupu při rozdělování půdy. Po příchodu prvních bílých usedlíků, koloniální vláda vytvořila takzvané domorodé rezervace (native reserves) a Afričané ztratily nárok na veškerou půdu. V roce 1930 následovalo zavedení zákona o rozdělení půdy (Land Apportionment Act), který oficiálně legalizoval rasové oddělení v oblasti vlastnictví půdy. Podle zákona bylo rozhodnuto, že bude africkému obyvatelstvu přidělena půda, která nebyla dostačující pro potřeby bílých. Poté co Zimbabwe dosáhlo nezávislosti, čelily tyto oblasti, od roku 1980 nazývané veřejné oblasti, vysokému populačnímu nárůstu a současně měly jedny z nejhorších zemědělsko-ekonomických podmínek v Zimbabwe (Huisman 2000: 287).

Je nutné přihlídnout k faktu, že program přesídlování probíhal v Zimbabwe ještě před zahájením násilné okupace v roce 2000. Na diskriminace v oblasti zemědělství, odcizení většiny úrodné půdy evropskými usedlíky a utlačování práv a zájmů původních obyvatel reagovalo Zimbabwe představením řady agrárních reformních opatření. V polovině 80. let se rychlost v plnění zavedeného programu přesídlování v rámci pozemkové reformy začala zpomalovat a omezovat své zaměření na oblast administrativy a vytváření vhodného legislativního prostředí pro program přesídlování (Kinsey 2004: 1669).

Podle Rotberga patří mezi jednu z možných sociálních příčin rozpadu státu spory obyvatel o území (Šmíd, Vaňura 2009: 58). V souvislosti s touto problematikou je nutné zmínit události, které podnítily zahájení překotné pozemkové reformy v Zimbabwe. Mezi tyto události patří již výše zmíněné počátky britské kolonizace a následná vláda bílé menšiny, která si pro sebe postupně „ukradla“ podstatnou většinu úrodné půdy a zaváděla diskriminační zemědělskou politiku. Znovunabytí ztracené půdy se stalo důležitým prvkem pro vznik nacionalistických osvobozujících hnutí v zemi, jenže spravedlivé a efektivní přerozdělování půdy zpět lidu se po dlouholeté vládě bílé menšiny ukázalo jako velmi problematické. V Zimbabwe se nerovnosti v rozdělení půdy staly záminkou prezidenta Mugabeho pro zahájení jeho vlády, která následně zapříčinila úpadek celé země (Athuane 2011: 121; Kinsey 2004: 1669).

4.3. Politické příčiny

Mezi události, které ovlivnily vývoj situace v zemi, patří rok 1980 a nástup strany ZANU-PF k moci. Strana v čele s Robertem Mugabem ihned začala využívat problematiku půdy k získávání politické podpory obyvatel. Nicméně již roku 1999 čelila strana a její lídr Robert Mugabe snižující se popularitě a vzrůstající politické opozici a ekonomické krizi (Shaw 2003: 76). V březnu roku 2000 proběhlo ústavní referendum navržené stranou ZANU-PF, díky velkému úsilí komerčních farmářů bylo zamítnuto, ale o několik dní později došlo k vzbouření válečných veteránů proti bílým usedlíkům a následnému násilnému obsazování jejich farem (Coomer, Gstraunthaler 2011: 321). Toto referendum mělo vládě umožnit zavedení programu překotné pozemkové reformy založené pouze na povinných akvizicích. Namísto toho, aby prezident Robert Mugabe přijal porážku, nechal vládu přijmout ústavní dodatky 16A a 16B, které umožňovaly okamžité zabírání půdy (Shay 2012: 139). V červnu roku 2000 vláda oznámila zahájení programu nuceného zabírání půdy, čítající 150 tisíc rodin žijících na 5 milionech hektarů půdy (Coomer, Gstraunthaler 2011: 321).

Podle Rotberga se úpadek státu v politické sféře projevuje naprostou absencí demokracie a extrémní korupcí (Rotberg 2008: 6–8). Proto můžeme jako jeden z primárních politických důvodů zahájení překotné pozemkové reformy uvést postupný přechod Zimbabwe od liberálního zřízení k autoritativní vládě. V průběhu přechodu

byl zahájen vznik národní opozice, který vyvstával z neschopnosti pracujících obyvatel řešit jejich ekonomické problémy současně spojené s vládním potlačováním stávek a demonstrací. Toto přesvědčilo dělnická hnutí, že je potřebná změna politického vedení, nicméně vzniklé problémy s průběhem a účastí na volbách zahájily první kroky přechodu k autoritarismu. Ačkoliv se vlády po zisku nezávislosti zavázaly k provozování multipartitní demokracie, postupně se začala projevovat neschopnost voleb změnit politickou situaci v zemi. Členové opozice si uvědomovali, že vzrůst korupce a zneužívání moci politickými elitami způsobilo nárůst chudoby a nepokoje a je nutné zavést ústavní změny, které by omezily moc prezidenta. To vedlo ke vzniku extra-parlamentní demokracie, spojením 96 organizací v Národní ústavní shromáždění (National Constitutional Assembly). Koalice se skládala z dělnických organizací, organizací bojujících za lidská práva, studentských a občanských skupin. Prezidentem nové organizace se stal Morgan Tsvangari, chtěl se zasadit o úplné ústavní přezkoumání zástupců vlády (Dansereau 2003: 12).

Strana ZANU-PF využívala na propagaci své volební agendy média, která patří v zemi mezi důležité nástroje státní politiky. A pokud by nad nimi političtí vůdci ztratili kontrolu, ztratili by kontakt i s veřejností. Média se ve velké míře zasadila o polarizaci společnosti propagací násilí v době, kdy byla napjatá společenská situace. Strana ZANU-PF využívala média k propagaci své volební agendy a ke kritizování opoziční strany MDC, vytvořené v březnu roku 1999. Strana vznikla za účelem politicky čelit straně ZANU-PF a bojovat za lidská práva, rovnost, mír a demokracii (MDC 2013). Tvrdila, že MDC bojuje proti vládě a její pozemkové politice, která by navrátila půdu zpět Afričanům. MDC byla vyobrazována jako loutková strana závislá na západu, která je proti pozemkové reformě, přestože MDC ve svém volebním programu vyzdvihovala nezbytnost auditu programu pozemkové reformy. (Mutanda 2012: 264, 271–272).

Jako jedna z hlavních příčin musí být uvedena i změna vlády ve Velké Británii, kdy v roce 1997 ve volbách porazila Labour party vládnoucí Konzervativní stranu v čele s Johnem Majorem (BBC News). Nová vláda, která chtěla v rámci jejich programu „New Labour“ prosazovat v Africe takzvanou „Třetí cestu“ vycházející z neoliberalismu a socialismu, výrazně ovlivnila vznikající krizi v Zimbabwe. Britská

vláda se odmítla účastnit procesu přerozdělování půdy, který nebyl založen na systému svobodného trhu a namísto toho prosazovala boj Afriky za budování tří klíčových faktorů - prosperity, demokracie a trhu práce. V rámci těchto ideologických koridorů politika, kterou prosazovala Británie v Zimbabwe, oficiálně vyplývala z pěti základních principů určených k vyjádření, že britská vláda a její postoj není nezbytně zaměřený proti prezidentovi Mugabemu, ale spíše proti reálným nepřítelům Zimbabwe – chudobě, hladu, nemocem, utlačování a sociální nespravedlnosti (Taylor, Williams 2002: 552).

Ve výsledku se dají pokusy Velké Británie řešit krizi v Zimbabwe ohodnotit jako selhání, které se projevilo v podobě problémů s implementací zahraniční politiky a nedosažení alespoň obecných cílů, jako je demokratický systém vlády a svobodné volby (Taylor, Williams 2002: 552). Zimbabwe je jeden ze států, kde se celkově nedostává liberální demokracie, což se projevuje utlačováním svobody tisku, opozice, bílých obyvatel a soudního systému (Coltart 2008: 10). Užití násilí a zastrašování bylo a je typickým znakem vlády Roberta Mugabeho (Taylor, Williams 2002: 552).

Zahájení reformy také napomohla podpora Roberta Mugabeho ze strany Jihoafrické republiky (JAR), JAR si vyjádřením podpory zkompromitovala cíle své makroekonomické politiky (Taylor, Williams 2012: 559). R. W. Johnsona uvedl „*není přehnané říci, že by v Zimbabwe bez podpory Jihoafrické republiky nevznikla ekonomická krize*“ (Taylor, Williams 2012: 559). Přístup jihoafrické vlády k politice v Zimbabwe vychází ze ctižádosti JAR, vyniknout v rámci celého kontinentu, ale i na regionální úrovni. Prezident JAR Thabo Mbeki se svými rozhodnutími dostal do kontroverzní situace, když po neúspěchu strany ZANU-PF v únorovém referendu 2000 diplomaticky i materiálně podpořil prezidenta Mugabeho. Prezident Mbeki nenásledoval příkladu prvního prezidenta JAR, Nelsona Mandely, který v zemi zavedl rovnost lidských práv a demokracii. Mbeki s sebou do úřadu přinesl novou představu o uspořádání a cílech JAR, podle kterých by se mělo bojovat proti těm, kteří mají na svědomí okrádání lidu a korupci. Nicméně tato představa o novém řádu v zemi byla v rozporu s myšlenkami, které propagovala strana ZANU-PF a zároveň nebyla podporována veřejností JAR. (Freeman 2005: 147–149).

5. Následky překotné pozemkové reformy

5.1. Ekonomické následky

Zahájení pozemkové reformy způsobilo totální kolaps zimbabwské ekonomiky a vzestup, který zaznamenala během 35 let byl během 10 let zničen. Podle Roberta Rotberga (2008: 8) patří pokles HDP mezi jeden z primárních indikátorů selhávání ekonomické oblasti sátu. Od roku 2000 do roku 2007 zaznamenala země pokles HDP přibližně o 45%⁷. Každý sektor dříve rozmanité ekonomiky byl reformou výrazně ovlivněn, obzvláště zemědělský sektor, který je pro zimbabwskou ekonomiku stěžejní (Coltart 2008: 2).

Ke konci roku 2002 bylo ukončeno státní zabavování půdy, vláda se zmocnila více než 35 milionů akrů země. Na konci roku byly téměř všechny farmy vlastněné bílými usedlíky připraveny ke konfiskaci. Odchod většiny bílých farmářů na počátku roku 2003 způsobil úpadek zemědělství a to negativně ovlivnilo většinu výrobního průmyslu primárně vycházejícího ze zemědělství (Coomer, Gstraunthaler 2011: 325). Jen od roku 2000 do roku 2002 se snížila zemědělská produkce z 18% na 14%. Krize nebyl ušetřen ani tabákový průmysl, hlavní zdroj zahraniční měny (Kairiza 2012: 7).

Uvolnění měnového přístupu nenaplnilo vládní očekávání. Vláda se snažila zahájit expanzi výrobního sektoru, ale ve skutečnosti ceny nadále prudce rostly, spoření financí u bank se stávalo stále méně lukrativním a efekt nahrazování aktiv navyšoval cenu nemovitostí, zboží s dlouhodobou spotřebou a akcií. Nominální úroková sazba byla stále uměle udržována na nízké úrovni, ale ve skutečnosti dosahovala čím dál více záporných hodnot. Obecný růst výše hladiny měny vzrostl od roku 2001 do roku 2002 z 103% na 165%. Díky snížení povinných minimálních rezerv soukromníci začali uzavírat více úvěrů. (Coomer, Gstraunthaler 2011: 324–325).

Došlo také k uzavření devizových úřadů, což ponechávalo banky jako jediné autorizované prodejce v cizí měně (IMF 2003: 14). Ve snaze zvýšit své zahraniční rezervy, začala vláda vynucovat devizové kontroly exportu. Většina vývozců zboží musela prodat 25% ze svých zisků, které banka vyhradila na nákup elektrické energie,

---

⁷ Pokles HDP od roku 2000 do roku 2007 viz. Příloha 1. (2010 BBC).

paliva a ostatních potřebných zdrojů energie. Na financování dovozu nerostných a nezpracovaných materiálů RBZ vyčlenila až 75% ze zisků prodejců tabáku. Ti museli své tržby prodat státním ropným a energetickým společností, RBZ a asociaci pěstitelů tabáku (ZTA) (IMF 2000).

V polovině září 2002 bylo prodlouženo zmrazení cen potravin na 6 měsíců a rozsah působnosti kontroly cen potravin, který byl dříve aplikován jen na určité položky. Takto se dostalo až 70% všech položek v indexu spotřebitelských cen pod řízené oceňování, což způsobovalo nepřesnost údajů. Nařízené ceny zboží byly velmi často pod výrobními náklady firem, které musely propouštět zaměstnance nebo dokonce ukončit svou činnost a to výrazně přispívalo k nárůstu nezaměstnanosti. Podle MMF měla mít tato umělá kontrola vliv na zvýšení cen na neformálních trzích (IMF 2003).

Zimbabwské úřady v lednu 2003 přehodnotily svůj přístup ke způsobu kontroly výše cen potravin a zavedly protokol o stabilizaci příjmů a cen. V rámci protokolu se vyjednávala výše cen základních komodit a služeb a poté byly ceny zmrazeny na dalších šest měsíců. V návaznosti na změnu přístupu začala RBZ zvyšovat míru uměle vytvořené úrokové sazby, v reálných číslech se úroková sazba stále pohybovala v negativních hodnotách (Coomer, Gstraunthaler 2011: 326).

V červnu 2003 došlo opět k úpravě cen a uvolnění cenové regulace, vyjma dotovaných komodit. Ceny základních komodit byly důkladně monitorovány a ceny veškerého ostatního zboží byly liberalizovány, přesto stále podléhaly kontrole Ministerstvu průmyslu a obchodu a dalším specifickým opatřením, která měla zabránit nelegálnímu obchodování se zbožím za extrémně vysoké ceny (IMF 2003).

Zimbabwe se nyní nacházelo ve stádiu, kdy se naplno dostavil účinek nedostatku devizových rezerv a bylo naprosto odloučeno od zahraniční pomoci. V prvních devíti měsících roku 2003 neměla RBZ dostatek financí, aby nakoupila inkoust a papír vhodný pro tisk bankovek. Následoval vznik celostátních výtržností a ohrožování veřejného pořádku, když se pokusili vkladatelé získat z bank zpět své úspory. Výtržnosti byly zastaveny pořádkovou policií (Coomer, Gstraunthaler 2011: 326).

Dostupnost levných úvěrů a snahy spotřebitelů ochránit se proti inflaci pouze zvětšovaly cenovou bublinu v oblasti nemovitostí (IMF 2004). Kombinace rostoucí inflace a nízké úrokové sazby způsobila narušení kapitálové základny bank

v Zimbabwe s poklesem aktiv v bankovním systému až o 40% (Coomer, Gstraunthaler 2001: 327).

Nově zvolený guvernér RMZ Gideon Gono vydal neprodleně nařízení, která zpřísnila opatření monetárních podmínek. Opatření způsobila propad cen akcií a nemovitostí (IMF 2004). Následkem zavedení zpřísněných opatření se z 623% na počátku roku 2004 inflace snížila ke konci roku na 130%. Vysoké úrokové sazby a stále více nadhodnocený směnný kurz vytvářel tlak na domácí vývozce a výrobce. (Kairiza 2009: 10).

Hospodářský pokles se v první polovině roku 2005 opět navýšil. Výše inflace se sice na okamžik ustálila, ale pak začala znovu stoupat. Kvůli podhodnocení inflace byla hodnota indexu spotřebitelských cen nejistá. Na začátku roku 2005 také došlo k uvolnění měnové politiky, zhoršení přístupu k devizám a jejich investování do aukcí. Podle statistik Organizace Spojených Národů (OSN) se neoficiální trh stal jedním z hlavních finančních zdrojů obyvatel. Současně s rozmachem neoficiálních trhů vláda zahájila operaci na potlačení opozičních sil v městských oblastech. Během operace probíhající pod názvem „Operace Murambtsvina“ bylo zdemolováno několik černošských čtvrtí, tržišť a obydlí chudých (Coomer, Gstraunthaler 2011: 328).

V roce 2005 se ekonomika země stále nacházela v kritické situaci, opatření navržená MMF měla zlepšit životní podmínky a makroekonomickou stabilitu země (IMF 2006). Průměrný fiskální deficit vlády se od roku 2003 do roku 2005 dostal na hodnotu minus 5% pod průměrný roční výnos HDP (Kairiza 2009: 10). *„Na základě výsledku mise MMF v Zimbabwe bylo doporučeno zavedení několika vzájemně provázaných opatření. Tato opatření měla eliminovat kvazi-aktivity Reserve Bank of Zimbabwe (RBZ), úplnou liberalizaci transakcí na běžných účtech a strukturální reformu v podobě posílení vlastnických práv, deregulaci cen a lepší správu věcí veřejných. Dále bylo navrženo posílení vztahů s mezinárodním společenstvím“* (IMF 2006).

Zrušením velkých farem v roce 2002 se výrazně snížila zemědělská produkce a Zimbabwe bylo donuceno navýšit množství dováženého obilí. Na ukončení činnosti velko-farem navazovalo zhoršení zemědělské situace a následné zhoršení situace distributorů, dodavatelů služeb a nově vzniklých malých komunálních farem (Coltart

2008: 16). Období nízké produkce potravin bylo zčásti ovlivněno záplavami v roce 2001 a o rok později suchým obdobím. Podle odhadů měly ještě před začátkem sklizně 2003 chybět potraviny téměř pro 7 milionu obyvatel (Glantz, Cullen 2003:9). Od roku 2003 do roku 2004 začala vláda jako další nástroj útlaku využívat selektivního přerozdělování potravin (Coltart 2008: 16).

Následkem reformy docházelo ke ztrátě zaměstnání, uzavírání farem, ztrátě výnosů z farem, stagnaci turismu a finančních investic. Všechny tyto faktory se staly důvodem k růstu počtu obyvatelstva žijícího v chudobě (Derman, Helum 2004: 1792). Od poloviny 90. let se do roku 2005 se počet obyvatel žijících na hranici chudoby více než zdvojnásobil. Vláda se pokusila zlepšit situaci obnovením programů, ale finanční možnosti vlády na jejich podporu jsou díky krizi velmi omezené. Nedostatečné finanční kapacity neustále zvyšují poptávku nemajetných po sociální pomoci. Situace se výrazně zhoršila snížením potravinové produkce, která následovala po suchých obdobích (IMF 2005). Na počátku roku 2006 se kurz k americkému dolaru stále držel velmi vysoko a reálná úroková sazba se pohybovala v negativních číslech. Byly zavedeny nové prostředky, které umožňovaly investorům zavádět ochranná opáření proti inflaci (Coomer, Gstraunthaler 2011: 329). Vláda také znovu zavedla oficiální směnný kurz, což vysvětluje vysoké úspěchy vývozu zemědělských komodit (BBC 2010).

Došlo také k výraznému zhoršení stavu zdravotnictví , hlavně ve státních zařízeních. Pracovní podmínky zaměstnanců se pohybovaly na velice nízké úrovni a zásoby zdravotnických potřeb byly nedostatečné. Většina zaměstnanců opouští svá místa a odchází za prací, která jim poskytuje lepší podmínky ve finanční i bezpečnostní oblasti. Někteří zaměstnanci se také nakazili virem HIV, který způsobuje nemoc AIDS. V některých nemocničních zařízeních zabírají pacienti nakažení nemocí AIDS 30% až 70% všech lůžek. Výzkumy prokázaly, že se nemoc nejvíce šíří nebezpečnými sexuálními aktivitami, za které dostávají chudí obyvatelé potraviny, možnost zaměstnání, peníze a další základní potřeby. V návaznosti na tlak neziskových organizací (NGOs) a občanských hnutí vláda zavedla politiku AIDS a ustanovila Národní radu zabývající se problematikou HIV/AIDS. Tyto snahy vlády jsou téměř bezvýsledné, neboť anti-retrovirová léčba se dostává přibližně k 1%

z nakažených (IMF 2005). Na přelomu tisíciletí se počet nakažených virem HIV snížil⁸. Podle některých předpokladů je to způsobeno zvýšenou úmrtností nakažených HIV. Na druhou stranu existují pozitivní předpoklady, podle kterých se počet nakažených snižuje díky změně chování mladých obyvatel (BBC 2005).

Zimbabwe dříve pařilo mezi země s nejvyšší mírou vzdělanosti v subsaharské Africe (BBC 2010). Postupné zvyšování cen školného a zhoršování životních podmínek způsobilo postupné snižování školní docházky. To je z části zapříčiněno i vysokou úmrtností rodičů i vyučujících v důsledku nemoci AIDS nebo i těhotenstvím u adolescentních dívek. Těžce utrpěla kvalita výuky, většina kvalitních vyučujících odchází do zaměstnání, které jim poskytne lepší životní podmínky. Odliv vyučujících je často zapříčiněn onemocněním virem HIV a hledáním míst s lepší zdravotnickou péčí, ale i nedostatkem výukových pomůcek a nízkou mzdou (IMF 2005).

Zimbabwe se vinou ekonomické krize stalo jednou ze zemí s nejhorsšími životními podmínkami a nachází se ve stavu humanitární katastrofy. Podle dat Světové zdravotnické organizace se neustále snižuje průměrná míra dožití obyvatel. Od roku 1994 se u žen snížila z 57 let na 34 let a u mužů z 54 let na 37 let. Světová zdravotnická organizace předpokládá, že tento pokles není konečný. V současnosti je v Zimbabwe bez zaměstnání přibližně 80% obyvatel. Milióny obyvatel opustily zemi ve snaze zajistit si lepší životní podmínky. Velká část těchto emigrantů přesídlila do Jihoafrické republiky (Coltart 2008: 7). Odchod kvalifikovaných a vzdělaných pracovníků zhoršil situaci v sektoru veřejných služeb, včetně již výše zmíněného zdravotnictví a školství. I když se vláda neustále snaží navyšovat mzdy, většina profesionálů odchází kvůli nedostatečnému finančnímu ohodnocení a zvyšování daní. Zvyšování platů přispělo pouze k dalšímu zadlužení veřejného sektoru (IMF 2005).

Zimbabwe se řadí mezi země s nejvyšší mírou nakažených HIV/AIDS, což je primárním zdrojem neúspěšnosti v plnění Milenioových cílů (MDG). Pokroku při plnění MDG může Zimbabwe dosáhnout pouze, pokud vyřeší problémy související s pandemií AIDS, zlepšením potravinové bezpečnosti a zvýšením ekonomického růstu. Díky špatným podmínkám je Zimbabwe schopno naplnit pouze dva cíle

---

⁸ Vývoj růstu počtu nakažených obyvatel virem HIV od roku 1990 do roku 2007 viz. Příloha 1. (2010 BBC).

MDG, trvale udržitelný přístup k pitné vodě a očkování určitého procenta dětí do jednoho roku proti spalničkám (IMF 2005).

5.2. Politické následky

Ekonomická krize, která vznikla po zahájení překotné pozemkové reformy, výrazně ovlivnila zhoršení dodržování základních standardů v oblasti lidských práv. Následkem nerovného rozdělení půdy vzniklo napětí mezi černými a bílými farmáři a vyvstal problém jak zkoordinovat právo na sociální spravedlnost a práva jednotlivců. Právo na život a právo na ochranu majetku je zakotveno v několika dokumentech, které v minulosti Zimbabwe podepsalo (Derman, Helum 2004: 1787–1788).

V současnosti vláda a soudní systém ospravedlňují reformu základními principy nacházejícími se v ústavě, bojem za osvobození od nadvlády bílých, černých kolaborantů a členů opozičních stran a to i přesto, že pro provedení reformy bylo nutné užít prostředky, které nejsou v souladu s mezinárodním právem. Následující násilnosti a teror užívané stranou ZANU-PF byly jedny z nejhorších v historii země (Derman, Helum: 1789–1790). V rámci boje za národní osvobození probíhaly od roku 2000 do roku 2008 násilnosti nazývané Třetí Chimurenga. Následkem reformy si vysloužilo Zimbabwe nepřátelství ze strany mezinárodního společenství, což se výrazně projevilo na zhoršení stavu země, které se nedostávalo finanční podpory v potřebné výši. Vláda nedostatečně podporovala nové nezkušené farmáře, kteří nebyli schopni vyprodukovat dostatek potravin (Maposa, Sibanda 2014: 55).

Poté co byl zahájen program překotné reformy a proběhlo násilné zabránění půdy, se bílí farmáři pokoušeli prostřednictvím soudního systému a diplomatických vyjednávání dosáhnout spravedlnosti, získat zpět svá práva a ochránit své zájmy. Prezident Mugabe a vůdce asociace veteránů zastavily reformu poté, co Obchodní zemědělská unie (CFU) podala k soudu urgentní žádost o vytvoření postu policejního komisaře. Protože již měla vypršet lhůta platnosti zvýšených pravomocí prezidenta, CFU se snažila reformu, aby farmáři získat zpět své pozemky. Prezident poté, co zjistil, že už mu nedávno zavedená změna v jeho pravomocích nepomůže, ji prohlásil za neplatnou a zbylou půdu získal pomocí násilností. Všechny aktivity probíhající

v rámci překotné reformy byly ignorovány jak policií, tak i generálním prokurátorem, i když je soudy prohlásily za nelegální (Derman, Helum 2004: 1792).

Zavedení pozemkové reformy změnilo funkci a zaměření státních médií, která se stala nástrojem k potlačování všech protestů proti přerozdělování půdy. Strana ZANU-PF využívala veškerých mediálních prostředků k propagaci své nenávislné politiky a hanění soukromých médií, opozičních hnutí a především strany MDC. Negativní kampaň proti MDC v médiích se zakládala na kritice jejího založení bílou menšinou, jejím propojením se západními státy a finanční závislosti na nich. Africké veřejnosti byla MDC líčena jako strana bojující proti reformě, která jim navrátila půdu (Mutanda 2012: 272). V březnu roku 2002 po znovuzvolení do úřadu prezident Mugabe odsouhlasil kontroverzní zákon na omezení, médií, který zahrnuje také přísnější omezení svobodného pobytu zahraničních novinářů. Novináři si museli zařídit speciální povolení od vlády, aby mohli v zemi pracovat a do země směli vstupovat jen po předem domluvené návštěvě. Dále musí vstupovat do země pouze po předem domluvené návštěvě. Nově vytvořená disciplinární komise měla pravomoc trestat ty, co poruší předchozí nařízení, zkonfiskovat jejich vybavení a odsoudit je až na dva roky vězení (The Guardian 2012). V roce 2004 bylo Zimbabwe zařazeno organizací Committie to Protect Journalist mezi jednu z 10 zemí které mají nejhorší podmínky pro vykování novinářské práce (CPJ 2005).

I když probíhala celá volební kampaň v roce 2000 volební kampaň pod pohrůžkou násilí, získala opoziční strana v parlamentu 57 míst ze 120 míst. Násilné akty doprovázející tyto volby pokračovaly i v povolebním období. V jednom z okrsků, kde získal zástupce strany MDC 70%, došlo k brutálnímu útoku na civilní obyvatelstvo. Obyvatelé podporující opozici žijí v neustálém strachu z útoků, zavraždění a ponižování ze strany vlády (Amnesty International 2001).

Současně se vznikem zimbabwské krize vznikaly nejrůznější iniciativy na reformování Commonwealthu, zaměřené předně na mechanismy pro vyrovnávání se s členskými státy, které porušují deklaraci z Harare (Taylor, Williams 2002: 552). Na jednání, kde byla zimbabwská krize hlavním tématem se rozhodlo o pozastavení členství Zimbabwe v Commonwealthu. Prezidenta Mugabeho se nezastali ani jeho hlavní spojenci z afrického kontinentu, prezident JAR Thabo Mbeki a prezident

Nigérie Olusegun Obajasno. Ti si byli vědomi toho, že pokud chtějí získat podporu západních zemí, musí s nimi také souhlasit (The Guardian 2002). Po odsouzení Roberta Mugabeho a následném pozastavení členství neměly být zahájeny žádné asistované projekty ze strany hlavních donorských zemí, které začaly být zdrženlivé v poskytování potravinové pomoci ze strachu, že skončí v rukou mugabeho přívrženců (Glantz, Cullen 2003: 10).

Násilné porušování zákonů, lidských práv a demokratických principů se stalo nedílnou součástí voleb, které proběhly v roce 2000 a 2002. *„V návaznosti na zhoršující se politickou a ekonomickou situaci země zavedlo několik západních zemí a mezinárodních orgánů takzvané cílené sankce, které jsou často nazývány „chytré sankce“. Tento druh sankcí byl vyvinut jako alternativa ke komplexním sankcím, jež mají ve výsledku devastující vliv na obyčejné obyvatelstvo a ne na ty, které mají sankce ovlivnit. Sankce mají přesvědčit osoby s rozhodujícími pravomocemi, aby převzaly přímou nebo alespoň nepřímou zodpovědnost za vznik krize a přesvědčit je ke změně jejich chování. Cílené sankce zahrnují diplomatické sankce, zákaz obchodu s diamanty a dřevem nebo cestovní restrikce (Smith, Höhn 2010: 2).“* Začátkem roku 2000 Spojené státy Americké a Velká Británie přišly jako první s přesvědčivými argumenty k zavedení chytrých sankcí, později je doplnila restriktivní opatření ze strany Evropské unie (EU), Švýcarska, Austrálie, Kanady a Nového Zélandu. (Smith-Höhn 2010:2). Sankce, které byly podle strany ZANU-PF uvaleny nelegálně, jsou vytvořeny z omezujících opatření zaměřených na konkrétní osoby nebo objekty. Aby nedocházelo v Zimbabwe k vnitřnímu nátlaku na obyvatele, byly sankce doplněny o uvalení embarga na prodej zbraní (ICG 2012).

6. Závěr

Cílem bakalářské práce bylo charakterizovat příčiny a následky realizace překotné pozemkové reformy, kterou v zemi zavedl Robert Mugabe. Aby mohlo být odpovězeno na stanovené otázky, bylo nutné podrobněji popsat zvolenu teorii konceptu selhávajících států a poté ji použít jako základ pro analýzu příčin a následků reformy. Dalším stanoveným cílem bylo popsat historický vývoj Zimbabwe, který výrazně formoval rozdělení a vztahy mezi menšinovou skupinou bělošského obyvatelstva a majoritní skupinou původních obyvatel.

Jak již bylo výše zmíněno, pro vytvoření teoretického rámce byl zvolen koncept selhávajících států, kapitola která jej popisuje je rozdělena do tří podkapitol. První podkapitola popisuje několik obecných konceptů zabývajících se fenoménem selhávajících států, druhá část je zaměřena na práci Roberta I. Rotberga a jeho vymezení tří dimenzí ve kterých státy selhávají. Poslední část je zaměřena na nástroj, kterým se stanovuje míra selhání států, tzv. Index selhávajících států. Následuje kapitola, která se zabývá podrobnějším popisem historického vývoje země, především pak příchod britských kolonizátorů a jejich vliv na formování politického systému a rozdělení společnosti. Ti vytvořili na území dnešního Zimbabwe nejprve politický útvar fungující pod správou Britské jihoafrické společnosti, později přejmenovaný na Rhodesii. Následně byla vytvořena samostatná královská kolonie v čele s vládou bílé menšiny, která od začátku své vlády provozovala vůči černému obyvatelstvu diskriminační politiku. Následkem zaváděných diskriminačních zákonů došlo ke vzbouření černošského obyvatelstva vedeného hnutím ZANU a ZAPU. V roce 1979 bylo na konferenci Lancaster House vyjednáno příměří, přijata nezávislost a dohodnuty oblasti vlivu VB. O rok později byla v prvních svobodných volbách zvolena strana ZANU (PF) a prostřednictvím její vlády se stal program přerozdělování půdy v Zimbabwe hlavním tématem. V roce 1990 vypršela smlouva uzavřená v Lancaster House a vláda tak získala neomezenou kontrolu v oblasti přerozdělování půdy.

Dále jsem se zaměřila na naplnění stanovených cílů, tedy na popis příčin zahájení pozemkové reformy. Kapitola zpočátku krátce popisuje průběh překotné

pozemkové reformy, která probíhala v letech 2000 až 2003. V následující části jsme se zabývala vymezením ekonomických příčin s pomocí Rotbergova konceptu, podle kterého je selhávání ekonomiky státu jeden ze tří důvodů selhávání státu. Zhoršování ekonomické situace země je dobře patrné na vývoji růstu HDP, snižování výroby, zemědělské produkce a na nedostatku pracovních příležitostí. Tímto se snižují finanční příjmy státu, což vede ke zvyšování chudoby a neschopnosti státu zajistit občanům základní potřeby. Ke zhoršení ekonomiky také přispělo zapojení zimbabwské armády v konfliktu v DRK, vzbouření válečných veteránů, kteří si vymohli přijetí finančně náročného penzijního programu a rozpory mezi evropskými farmáři vlastníci většinu půdy a utlačovaným původním obyvatelstvem. Mezi politické příčiny se řadí zvolení strany ZANU (PF) s lídrem Robertem Mugabem a její následný neúspěch v referendu v roce 2000, které mělo legalizovat zavedení překotné pozemkové reformy. Ekonomika klesala také vlivem přechodu od liberalismu k autoritářství, rostoucí korupcí a k poklesu napomohl i vznik opozičních hnutí, např. MDC.

Zavedení překotné pozemkové reformy se negativně podepsalo na všech oblastech státu. Ekonomická situace země se extrémně zhoršila, došlo ke snížení průmyslové výroby, která je provázaná se zemědělským sektorem. Finanční sektor byl zatížen neustálým zvyšováním inflace, cen a poklesem snižováním hodnoty akcií. Situace v zemědělském sektoru se také neustále zhoršovala, zejména kvůli zrušení většiny velkých farem a jejich rozdělení na malé farmy mezi nezkušené a nevybavené černošské obyvatele, zemědělskou produkci také výrazně ovlivnila období such a dešťů. V zemi se opět zvýšila míra chudoby, dětská úmrtnost, znesnadnil se přístup občanů k základním sociálním službám jako je školství a zdravotnictví a zvýšil se počet odcházejících kvalifikovaných pracovníků. Obyvatelům Zimbabwe se nedostává základních lidských práv a svobod, zároveň zde panuje perzekuce prostřednictvím státních médií, která propagují nenávistnou politiku vůči opozičním hnutím. V návaznosti na porušování práv uvalilo mezinárodní společenství na Zimbabwe sankce a jeho donoři pozastavili přísun pomoci.

Výše popsaný výčet příčin a následků jasně ukazuje, že zahájení překotné pozemkové reformy mělo negativní dopad na následný vývoj země a její postupné selhávání v plnění povinností vůči občanům. Vystává zde však otázka zda za následný ekonomický kolaps může doopravdy zavedení mugabeho reformy nebo byl součástí přirozeného ekonomického vývoje, podobně jako k tomu dochází u jiných států, které zažívají období prosperity a krize. V závěrečném zhodnocení musím konstatovat, že cíle práce byly naplněny a stanovená teze „Zda překotná pozemková reforma zapříčinila přechod Zimbabwe od prosperujícího k selhávajícímu státu“ byla potvrzena.

7. Použité zdroje a literatura

Alexander, Jocelyn (1991) The Unsettled Land: The Politics of Land Redistribution in Matabeleland, 1980-1990. *Journal of Southern African Studies* 17 (4), s. 581–610.

Amnesty International (2001). *Zimbabwe International community must take action now* (<http://www.amnesty.org/en/library/asset/AFR46/003/2001/en/7d650697-d965-11dd-a057-592cb671dd8b/afr460032001en.pdf>, 22. 4. 2014)

Athuane, Bernadete (2011) South Africa's Land reform Crisis, Eliminating the Legacy of Apartheid. *Foreign Affairs* 90 (4), s. 163–181.

BBC (2005). *News 1997: Labour landslide end of Tory rule* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/vote_2005/basics/4393323.stm, 27. 3. 2014).

BBC (2010). *Thirty years of Zimbabwe in graphs* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8622519.stm>, 27. 3. 2014).

BBC (2011). *Slavery and the Scramble for Africa* (http://www.bbc.co.uk/history/british/abolition/scramble_for_africa_article_01.shtml, 25. 3. 2014).

BBC (2014). *Zimbabwe Timeline* (http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/vote_2005/basics/4393323.stm, 27. 3. 2014).

BBC (2014). *History: David Livingstone (1813-1873)* (http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/livingstone_david.shtml, 25. 4. 2014).

Bromley

CIA (2013). *The World Factbook: Zimbabwe* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html>, 29. 12. 2013).

Coldham, Simon (1993) The Land Acquisition Act, 1992 of Zimbabwe. *Journal of African Law* 37 (1), s. 82–88.

Coltart, David (2008) A Decade of Suffering in Zimbabwe: Economic Collapse and Political Repression under Robert Mugabe. *The Cato Institute*, s. 1–24.

Coomer, Jayson – Gstraunthaler, Thomas (2011) The Hyperinflation in Zimbabwe. *The Quarterly Journal of Austrian Economics* 14 (3), s. 311–346.

- CPJ (2005). *In Zimbabwe, Mugabe signs repressive new media law* (<http://cpj.org/2005/01/in-zimbabwe-mugabe-signs-repressive-new-media-law.php>, 31. 3. 2014).
- Dansereau, Suzanne (2003). Liberation and opposition Zimbabwe. *Journal of Contemporary African Studies* 21 (2), s. 173–191.
- Derman, Bill – Hellume, Anne (2004) Land Reform and Human Rights in Contemporary Zimbabwe: Balancing Individual and Social Justice Through an Integrated Human Rights Framework. *World Development* 32 (10), s. 1785–1805.
- Einsiedel, Sebastian von (2005). Policy responses to state failure. In: Chesterman, Simon – Ignatieff, Simon – Thakur, Ramesh, *Making stateswork: State failure and the crisis of governance* (USA: United Nations University Press), s. 13–35.
- FFP (2014). *About the Fund for Peace* (<http://global.fundforpeace.org/aboutus>, 1. 3. 2014).
- FFP (2014). *Methodology Behind the Index* (<http://ffp.statesindex.org/methodology>, 1. 3. 2014).
- FFP (2014). *The Indicators* (<http://ffp.statesindex.org/indicators>, 1. 3. 2014).
- FFP (2014). *Zimbabwe* (<http://ffp.statesindex.org/zimbabwe>, 1. 3. 2014)
- Freeman, Linda (2005) South Africa's Zimbabwe Policy: Unravelling the Contradictions, *Journal of Contemporary African Studies* 23 (2), s. 147–172.
- Glantz, Michael – Cullen, Heidi (2003) Zimbabwe's food crisis. *Euvironeml Societal Impacts Croup National Center for Almospheric Research* 45 (1), s. 9–11.
- Hatchard, John (1991) The Constitution of Zimbabwe: Towards a Model for Africa?. *Journal of African Law* 35 (1/2), s. 79–111.
- Hensman, Howard (1900). *History of Rhodesia* (London and Edinburgh: W. Blockwood and sons).
- Hulec, Otakar – Olša, Jaroslav (2008). *Dějiny Zimbabwe, Zambie a Malawi* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).
- ICG (2012). Zimbabwe's Sanctions Standoff ([http://www.crisisgroup.org/~media/Files/africa/southern-africa/zimbabwe/B086%20-%20Zimbabwes%20Sanctions%20Standoff.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/africa/southern-africa/zimbabwe/B086%20-%20Zimbabwes%20Sanctions%20Standoff.pdf), 24. 4. 2014).

IMF (2000). *IMF Concludes Article IV Consultation with Zimbabwe* (<https://www.imf.org/external/np/sec/pn/2000/pn00107.html>, 28. 3. 2014).

IMF (2003). *Staff Report 2003* (<http://www.imf.org/external/country/ZWE/index.htm>, 28. 3. 2014).

IMF (2004). *Zimbabwe: Statistical Appendix* (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2004/cr04296.pdf>, 28. 3. 2014).

IMF (2005). *Zimbabwe: Selected Issues and Statistical Appendix* (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2005/cr05359.pdf>, 28. 3. 2014).

IMF (2006). *Statement by the IMF Mission to Zimbabwe* (<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2006/pr0622.htm>, 31. 3. 2014).

Internet Archive (1937). *The story of Rhodesia* (<https://archive.org/details/TheStoryOfRhodesia>, 24. 3. 2014)

Kairiza, Terrence (2009) “Unbundling Zimbabwe’s Journey to Hyperinflation and Official Dollarization. *National Graduate Institute for Policy Studies* 9 (12), s. 1–19.

Kubát, Michal (2007). Autoritativní a totalitní politické systémy. In: Cabada, Ladislav – Michal, Kubát a kol., *Úvod do studia politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 341.

Kruger, Norma (2005) ZANU (PF) Strategies in General Elections, 1980-2000: Discourse and Coercion. *African Affairs* 104 (414), s. 1–34.

Lebert, Tom (2006), An Introduction to Land and Agrarian Reform in Zimbabwe. In: Rosset, Peter – Patel, Charles Rajev – Courville Michael, *Promised Land: Competing visions of Agrarian Reform* (Canada: Food First Books), s. 40–56.

Maposa, Richard S. – Sibanda, Fortune (2004) Beyond the Third Chimurenga?: Theological Reflections on the Land Reform Programme in Zimbabwe, 2000-2001. *The Journal of PanAfrican Studies* 6 (8), s. 54–74.

Marquete, Catherine M. (1997) Current Poverty, Structural Adjustment, and Poverty in Zimbabwe. *World Development* 25 (7), s. 1141–1149.

MDC (2013). *Our History* (http://www.mdc.co.zw/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=1&Itemid=615, 27. 3. 2014).

- Moyo, Sam (2000). *Land reform under structural adjustment in Zimbabwe* (Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet).
- Mutanda, Darlington (2012) The Local Media and Zimbabwe's Land Reform Program. *Journal of sustainable development of Africa* 14 (3), s. 262–279.
- Nest, Michael (2001) Ambitions, Profits and Loss: Zimbabwean Economic Involvement in the Democratic republic of the Congo. *African Affairs* 100 (400), s. 469 – 490.
- Onslow, Sue (2009) Zimbabwe: Land and the Lancaster House Settlement. *British Schollar* 2 (1), s. 40 – 74.
- Pank, Philip (2002). The wrap: Commonwealth suspends Zimbabwe. *The Guardian*. 20. 3. 2002 (<http://www.theguardian.com/news/2002/mar/20/wrap.philippank>, 31. 3. 2014).
- Palmer, Robin (1990) Land Reform in Zimbabwe, 1980-1990. *African Affairs* 89 (335), s. 163–181.
- Phimister, Ian (1993) Rethinking the Reserves: Southern Rhodesia's Land Husbandry Act Reviewed. *Journal of Southern African Studies* 19 (2), s. 225–239.
- Raftopoulos, Brian – Mlambo, Alois S. (2009). *Becoming Zimbabwe: a history from pre-colonial period to 2008* (Harare: Weaver Press).
- Reed, Douglas (1967). *The battle for Rhodesia* (Cape Town: Haum).
- Richardson, Craig J. (2005) The Loss of Property Rights and the Collapse of Zimbabwe. *Cato Journal* 25 (3), s. 541–565.
- Říchová, Blanka (2007). Komparativní politologie. In: Cabada, Ladislav – Michal, Kubát a kol., *Úvod do studia politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 75.
- Rotberg, Rorberg I. (2002) Failed States in a World of Terror. *Foreign Affairs* 81 (4), s. 127–140.
- Rotberg, Robert I. (2003). *State Failure and State Weakness in a Time of Terror* (Washington: Brooking Institutions Press).
- Shaw, William H. (2003) “They Stole Our Land”: Debating the Expropriation of White Farms in Zimbabwe. *The Journal of Modern African Studies* 41 (1), s. 75–89.

- Shay, Caitlin (2012) Fast Track to Collapse: How Zimbabwe's Fast - Track Land Reform Program Violates International Human Rights Protections to Property, Due Process, and Compensation. *American University Washington College of Law* 27(1), s. 133–171.
- Smith-Höhn, Judy (2010) Zimbabwe: are targeted sanctions smart enough? On the efficacy of international restrictive measures, *Institute for Security Studies*, s. 1–8.
- Sylvester, Christine (1990) Unities and Disunities in Zimbabwe's 1990 Election. *Journal of Modern African Studies* 28 (3), s. 375–400.
- Šmíd, Tomáš – Vařura, Vladimír (2009). Teoretické vymezení a konceptualizace fenoménu slabých a selhávajících států. *Mezinárodní vztahy* 44 (2), s. 45.
- Taylor, Ian – Williams, Paul (2002) The Limits of Engagement: British Foreign Policy and the Crisis in Zimbabwe. *International Affairs* 78 (3), s.547–565.
- The Guardian (2012). *Mugabe sings of draconian press law*. (<http://www.theguardian.com/media/2002/mar/15/pressandpublishing.ZimbabweNews>, 31. 3. 2014).
- Thomas, Neil H. (2003) Land reform in Zimbabwe. *Third World Quarterly* 24 (4), s. 691–712.
- Vickery, Kenneth P. (1985) Saving Settlers: Maize Control in Northern Rhodesia. *Journal of Southern African Studies* 11 (2), s. 212–234.
- Waisová Šárka a kol. (2007). *Atlas mezinárodních vztahů: Prostor a politika po skončení Studené války* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 83, 88.
- www.parliament.uk (2014). *Orders in council* (<http://www.parliament.uk/site-information/glossary/orders-in-council/>, 25. 4. 2014).
- Woolford J. V. (1979) Chimurenga. *History today* 29 (5), s. 318–325.
- Woolford J. V. (1979) Matabele war, Part I. *History today* 28 (8), s. 537–543.
- Woolford J. V. (1979) Matabele war, Part II. *History today* 28 (9), s. 605–611.
- Zartman, William I. (1995). *Collapsed states: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority* (Colorado: Lynne Rienner Publishers).

8. Resumé

The aim of the bachelor thesis is to describe causes and consequences of the implementation of fast track land reform in Zimbabwe. The thesis describes historical development of the country, from the beginning of the first white colonizers and travellers to gaining the independence. In theoretical part describes general theories dealing with the phenomenon of weak, failing and failed states, mainly focuses on theories of Robert Irwin Rotberg. And in the parts focusing on causes and consequences of the land reform is used his description as systematic framework.

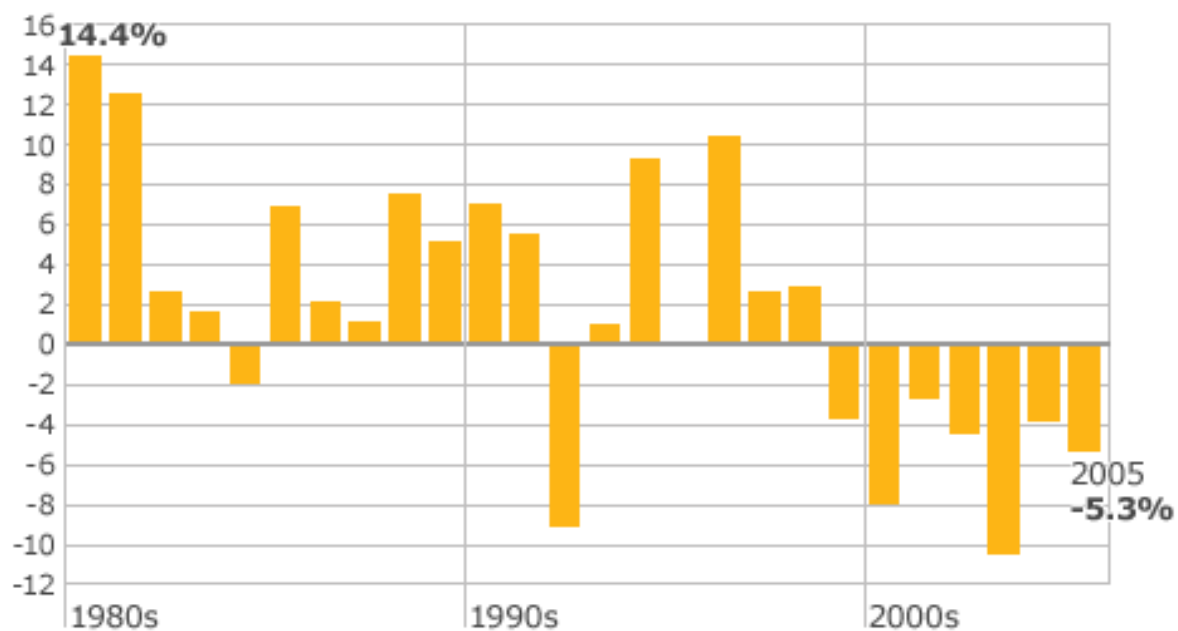
The causes and consequences are divided into two dimensions, political and economic dimension. Causes of initiation of land reform initiated in the year 2000 are described in the chapter four. In the economic dimension are firstly reflected events which preceded the emergence of economic crisis and in the political dimension are described events which reinforced actions of the party ZANU-PF and its leader Robert Mugabe, for example emergence of opposition movement Movement for Democratic Change. Chapter five is dedicated to description of economic and political consequences of the enactment fast track land reform after year 2003, which brought Zimbabwe total collapse of the economic sector, extreme deterioration of basic living conditions and rights and launched authoritarian rule of Robert Mugabe and his party ZANU (PF).

9. Přílohy

Příloha č. 1: Vývoj výše HDP v Zimbabwe od roku 1980 do roku 2001

Zimbabwe GDP growth

%, annual

Poznámka: Autor jako zdroj grafu využil Světovou banku

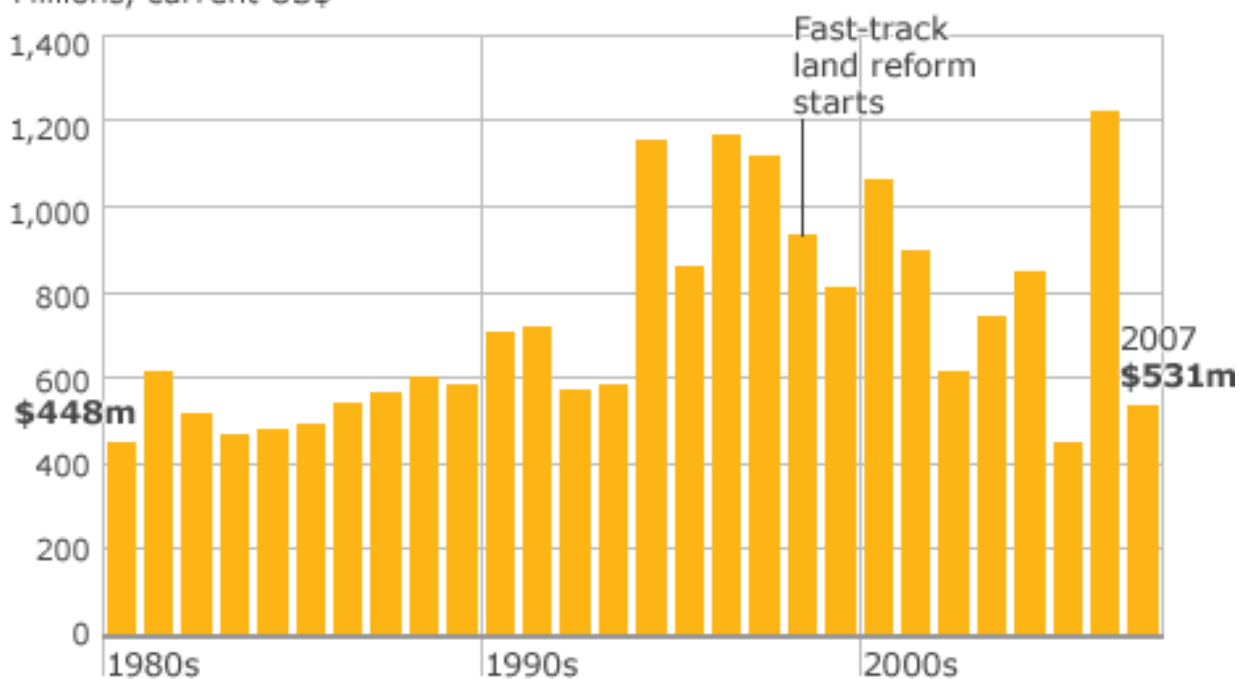
Zdroj: BBC (2010). Thirty years of Zimbabwe in graphs (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8622519.stm>, 27. 3. 2014).

Příloha č. 2: Růst exportu zemědělských plodin od 80. let do roku 2007 v dolarech

Total agricultural exports

Millions, current US\$

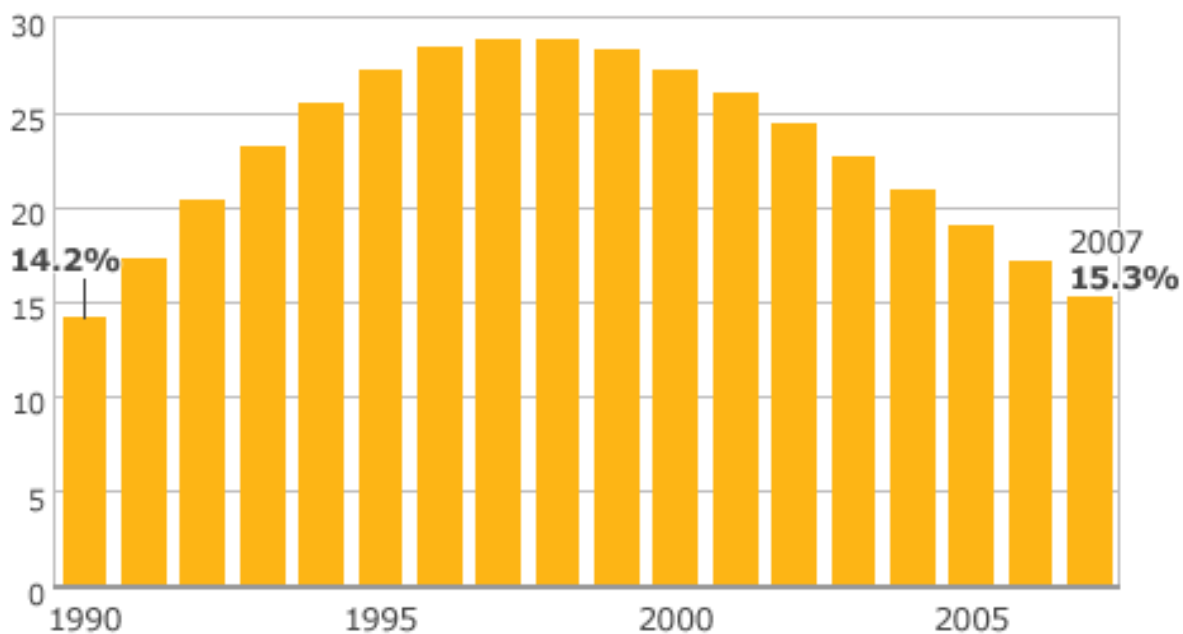
Poznámka: Autor jako zdroj grafu využil Světovou banku

Zdroj: BBC (2010). Thirty years of Zimbabwe in graphs (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8622519.stm>, 27. 3. 2014).

Příloha č. 3: Vývoj růstu počtu nakažených obyvatel virem HIV od roku 1990 do roku 2007

Prevalence of HIV

% of population, 15 to 49-year-olds

Poznámka: Autor jako zdroj grafu využil Světovou banku

Zdroj: BBC (2010). Thirty years of Zimbabwe in graphs (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8622519.stm>, 27. 3. 2014).